

Zapisi iz Đakovštine I - Tradicijska baština graničarskih sela Đakovštine



Muzej Đakovštine Đakovo

Nakladnik: Muzej Đakovštine Đakovo

Za nakladnika: Borislav Bijelić

Uredila: Branka Uzelac

Autori tekstova: Branka Uzelac, Tomislav Šalić, Mirko Ćurić, Tomislav Vuković, Marija Burek

Fotografije: Danko Kočiš, Valentin Markovčić, Otmar Tosenberger, Tomislav Šalić, Marina Mikić, Branka Uzelac, Zdenko Šarčević, Marko Perić, Zdenka Marijanović, Luka Milanović, Dubravka Scharmitzer, Dražen Bota, fototeke Muzeja Đakovštine Đakovo, Turističke zajednice Đakovo-Đakovački vezovi i KUD-ova Đakovštine

Suradnici: Danko Kočiš, Lidija Zetović, Zdenko Šarčević, Zdenka Mikić, Mirko Damjanović, Stjepan Stojaković, Evica Blažinkov

Prijevod na engleski i njemački jezik: Tea Tosenberger

Lektura: Ivanka Raguž

Korektura: Krasanka Kakaš

Dizajn i grafička priprema: Otmar Tosenberger

Tisak: Tiskara Budrovci

Naklada: 300

Financijska potpora:

Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Grad Đakovo i Osječko-baranjska županija

Knjiga je tiskana povodom obilježavanja 775. obljetnice biskupijskog sjedišta grada Đakova

Đakovo, ožujak 2014. godine

ISBN: 978-953-7128-50-0

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu GiSKO pod brojem: 131029053



Zapisi iz Đakovštine I

Tradicijska baština graničarskih sela Đakovštine

Muzej Đakovštine Đakovo



Dragotin - glavni sokak i veliki bunar u centru sela

Đakovština u prostoru i vremenu

U ovom preglednom radu čitalac će saznati osnovne podatke o Đakovštini od prelaska bosanskoga biskupa u Slavoniju do naših dana. Tu se prije svega nastoji osvjetliti burna vremena stradavanja pučanstva, izbjeglištva i doseljavanja, gospodarskih uspona i padova te o biskupijskom vlastelinstvu i selima u Đakovštini. Rad se temelji na odabranim izvorima i literaturi te može poslužiti kao poticaj za temeljitu i sveobuhvatnu povijest toga kraja.

Đakovo i Đakovština u srednjem vijeku

Pouzdana povijesna izvori o Đakovu i okolici sežu u 13. stoljeće. Rani srednji vijek zasad nije istražen. Feudalni posjed Đakovo i Breznu u *Vukovskoj župi* (županiji) u Slavoniji dobio je bosanski biskup dominikanac Ponsa 1239. godine kao nadarbinu hercega Kolomana, što je potvrdio njegov brat kralj Bela IV. poveljom od 20. srpnja 1244. (Fermendžin, 1892, LXIX, 12). Biskup Ponsa došao je u Đakovo najkasnije 1252. godine. Stolni kaptol spominje se od 1293. Katolička crkva u Bosni u to je vrijeme bila pod udarom sekte *bosanskih krstjana*, nazivanih i *patarenima* ili *bogumilima*. Rimski pape nastojali su uz pomoć franjevacu pučanstvo povratiti kršćanskoj vjeri, te su od 1347. bosanski biskupi bili franjevci, koji su svoju rezidenciju prenijeli u Đakovo. Tako je Đakovo s okolicom izuzeto iz Pečuške biskupije. Biskupi su tih godina doveli mnoštvo katolika *Šokaca*, pa je to prvo veliko useljavanje Hrvata iz Bosne u Slavoniju (Jarm i Šuljak, 2008: 18–20).

Posjed u Slavoniji bio je prostran i bogat prirodnim dobrima, šumama, vodama, pašnjacima i obradivim zemljištem. Zauzimao je prostor od Save i izvora potoka Biđa na sjever prema Levanjskoj Varoši i Selcima, zatim uz rijeku Jošavu do pod Cernu i dalje prema rijeci Savi. Susjedi su bili slavonski velikaši u području Broda, u Nevni i Gorjanu, a istočno od rijeke Jošave vitezovi ivanovci, koji su tu imali veliki posjed sa župama *Hrvati* i *Veliko Selo* (Šalić, 2011: 43–64). Na biskupskom posjedu nalazilo se mnogo malih sela katolika *Slovinaca*, kako su se Hrvati u tadašnjoj Slavoniji nazivali.

Bosanski biskupi postupno su izgrađivali rezidenciju, katedralnu crkvu i osnovali kaptol te kao feudalni gospodari nastojali urediti gospodarstvo. Kaptol je dobio ovlasti uređivanja pravnih odnosa i sporova između feudalaca na slavonskom području, sudio u sporovima i izdavao izvorne isprave.



Đakovo i okolica na zemljopisnoj karti iz 1745. godine

Hrvatsko-ugarski kraljevi nastojali su učvrstiti politički utjecaj u Bosni, pa je pokrenut i križarski pohod protiv bosanske crkve. U tim nesigurnim vremenima s katolicima iz Bosne u Slavoniju su preseljavali i neki bosanski krstjani te su se uglavnom zadržavali u nizinskom dijelu Posavine. Stoga ondje nije bilo katoličkih župa, o čemu svjedoče izvješća Papinih izaslanika (Pavičić, 1953: 43). Iz tih su razloga osnovani franjevački samostani u Alšanu kod Gunje, Lukovo kod Lipovca i samostan u Vrbici, na posjedu Ivaniša Horvata, ranije u vlasništvu vitezova ivanovaca. Ivaniš Horvat dobio je 16. veljače 1376. od Pape Grgura XI. odobrenje za osnivanje samostana ... *za uslugu i stanovanje braće, na slavu i hvalu Božju i svetoga Franje, koji bi obavljali božanski kult i propovijedali riječ Božju šizmaticima i patarenima...*(Šalić, 1990: 190). Prema predaji, tragovi patarenstva postojali su kod nekih katolika u Slavoniji sve do 19. stoljeća (Otok).

Bosansko-đakovački biskupi sudjelovali su u političkim razmircama na budimskom kraljevskom dvoru te su ih posjećivali velmože i kraljevi (ban Tvrtko, kralj Stjepan Dabiša, kralj i car Sigismund Luksenburški, kraljica udova Elizabeta iz roda Kotromanić i drugi). Značajan događaj bila je bitka kod Gorjana 25. srpnja 1386., kada je Ivaniš Horvat s oružanom četom napao hrvatsko-ugarsku kraljicu Elizabetu, kćer Mariju i velikašku pratnju, na putovanju iz Đakova u posjet Nikoli Gorjanskom. U sukobu je poginulo mnogo velikaša, među kojima i Nikola Gorjanski (Šišić, 1962: 216). Na hrvatsko-ugarsko prijestolje došao je kralj Sigismund, suprug kraljice Marije, koji je 1394. dao pogubiti Ivaniša Horvata, a feud Hrvati darovao sinovima pokojnog Nikole Gorjanskoga. Župu Hrvati, koja se od tada naziva župa Vrbica, vodili su franjevci sve do sredine 18. stoljeća. Nakon smrti posljednjega muškog člana roda Gorjanski Joba de Gara 1481. godine feud Gorjan sjeverno i istočno od Đakova pripao je Bosansko-đakovačkoj biskupiji.

Istočna Slavonija i Srijem od 1391. ugrožavani su nasilnim upadima turskih akindžija (laka konjica), koji su pljačkali, palili naselja i stanovništvo odvodili u roblje. Godine 1423. akindžije su opustošili okolicu Đakova i zapalili crkvu u selu Jošavi (Mažuran, 1991: 18).

Bosna je 1463. potpala pod vlast Osmanlija. Tada je mnogo bosanskih krstjana, među kojima dio plemstva, prešlo na islam. Mnoštvo katolika krenulo je tada iz Bosne u Slavoniju i dalje na sjever. Hrvatsko-ugarsko kraljevstvo nije bilo spremno oduprijeti se prodoru Osmanlija koji su poslije osvojenja Beograda (1521.) krenuli u Ugarsku s namjerom osvojenja Beča. Razbuktna se feudalna anarhija i samovolja velikaša. Rezultat je bio katastrofalan poraz kraljeve vojske na Mohačkom polju 29. kolovoza 1526. U boju je sudjelovao đakovački biskup Juraj Palina sa svojih oko 200 konjanika. Svi su izginuli (Šišić, 1962: 241).

Osmanlijska okupacija

U velikom vojnom pohodu 1526. godine Osmanlije su zauzeli Srijem i Osijek te vinkovački kraj do Bosuta. Slavonija i đakovački kraj osobito su postradali prilikom povratka osmanlijske vojske od Kisega u Ugarskoj 1532. godine nakon neuspjelog pohoda na Beč. Mnoga su sela spaljena, uništen franjevački samostan u Vrbici, velik broj stanovnika odveden u roblje. Turski odredi i dalje su upadali u Slavoniju.

Đakovo i okolica nisu se mogli obraniti vlastitim snagama. Početkom kolovoza 1536. Turci su pod vodstvom *Gazi Husrev-bega* prešli Savu i osvojili Brod, Novigrad, Jaruge i još šest kaštela. Turske su se snage tada razdijelile i krenule u tri smjera: jedan dio krenuo je prema Đakovu, drugi prema Gradiški, a treći prema Požegi. Do većeg sukoba s kršćanskom vojskom nije došlo. Drugi dio turskih vojnih formacija krenuo je iz Srijema pod zapovjedništvom *Mehmed-bega Jahjaoglu*. I ta se vojska podijelila te krenula u tri pravca: prema Babinoj Gredi i Brodu, drugi prema Osijeku i Podravini te treći prema Ivankovu, Gorjanu i Podgoraču. Vinkovački kraj i Đakovština bili su preplavljeni turskom vojskom i opremom. U listopadu 1536. Mehmed-beg osvojio je Ivankovo te preko Vrbice stigao u Đakovo, gdje su se obje turske vojske spojile. Opet su stradala mnoga sela, osobito ona uz glavne putove (Mažuran, 1991: 27). Osmanlije su se lako obranili od feudalne vojske koja je pod zapovjedništvom Ivana Kacijanera krenula Podravinom od Koprivnice s namjerom oslobađanja Slavonije. Ta je vojska neslavno završila u rasulu kod Gorjana 9. listopada 1537. godine (Mažuran, 1991: 33).

Osmansko Carstvo odmah je po osvojenju Slavonije i Srijema uredilo civilnu i vojnu upravu. Na području istočne Slavonije osnovan je *Sandžak Požega*, a na području Srijema *Sandžak Srijem*. Defter Sandžaka Srijem načinjen oko 1570. na engleski je preveo Bruce W. McGowan i objavio u Ankari 1983. Granica tih dvaju sandžaka bila je između naselja Hrvati (sada Novi Mikanovci) i Vođinaca. Carigradska Porta ubrzo je provela nekoliko popisa nepokretnih dobara, stanovništva i njegove imovine te odredila obveze kršćanske raje. Već 1540. izrađen je *Sumarni defter vilajeta Požega*. Slijedili su popisi Sandžaka Požega 1545., 1565., 1569. i 1579. godine. Ti su popisi riznica podataka o vladanju Osmanlija u Slavoniji i o kršćanskoj raji, ali većina nije prevedena na hrvatski jezik (Cviko, 1991: 89).

Nama je dostupan prijevod deftera iz 1579. pod naslovom *Popis Sandžaka Požega 1579. godine* koji je prevela Fazileta Hafizović iz Orijentalnog instituta u Sarajevu, a objavio Državni arhiv u Osijeku 2001. godine. *Detaljan popis Sandžaka (live) Požega* sadrži popise trideset nahija sa svim selima, pustoselinama (*mezrama*), brojem kuća, imenima domaćina, pridošlica i beskućnika (*hajmanegan*), obvezama raje itsl.

Đakovština je popisana u nahijama Đakovo, Jošava, Gorjan, Dragotin, Poljana i Nivna.¹

Naselja su razvrstana u tri kategorije: kasaba Đakovo, varoši Gorjan i Nivna te 126 sela. Upisane su i 83 pustoseline ili mezre, sela koja su uništena u vrijeme turskih osvajanja. Lokacije i nazive nekih sela i pustoselina sada je teško utvrditi, pogotovu što zapisivač nije znao nazive adekvatno upisati, a možda je bilo netočnosti i u prijevodu na hrvatski jezik.

Poseban su problem imena i prezimena kućedomaćina. Neka osobna imena u zapisanom obliku više ne postoje. Prezimena uglavnom nisu postojala, niti su bila obvezna. Popis je izvor dragocjenih podataka o tadašnjem pučanstvu i veličini sela, koja su imala u prosjeku desetak kuća. Za svako selo navedene su obveze kršćanskih stanovnika u novcu, proizvodima i radne obveze, među kojima porez na svinje s porezom na prodaju i božićno klanje, porez na udaju i na vinsku burad, radovi na gradnji mostova i održavanju cesta, itsl.

Šest nahija pripadalo je kadiluku Gorjan kao nadležnom sudu. Turci su Đakovo nazivali *Jakova*. Bosanski beglerbeg Ibrahim Merinbegović piše 1620. da u Jakovi ima 800 kuća muslimana i 80 kuća

¹ IX. *Nahija Đakovo* (str. 147 – 154). Kasaba Đakovo s mahalom Belvar imala je pet turskih i samo jednu kršćansku mahaalu (ulicu) s 29 kuća. *Mezre* (uništena sela, pustoseline) u okolici: Kolokošica, Kučakovci, Golenci, Mihalovci, Islobodanci i Potočanci. Slijedi popis pripadajućih sela od kojih neka više ne postoje ili su im nazivi izmijenjeni: Podrovci (mezre Ištrbinci i Popovci), Pavlovci, Pridružica, Đurkanovci (mezra Satnica), Velika Satnica, Martinovci, Ružinci, Komarovci, Betanica (mezra Selarovci), Jagodinci, Peselnica, Bagnica i Budrovci. Ukupno 13 sela i 10 pustoselina

X. *Nahija Jošava* (str. 155 – 158). Sela: Berjan(i)ce (mezre: Pasakovci, Petroševica i Vrbnica), Vučevica (mezre: Julkovica, Kolkoševica, Gajić, Topolanice, Obrevac), Pavlovci (mezra Martina Dijaka), Mikanovci, Jošava (mezra Izlatnica), Viškovci (mezra Polubovci), Đurdanci (mezre Popovci i Erdeševci), Dopušanci (mezre Gadekovići i Orašanci). Ukupno 8 sela i 15 pustoselina.

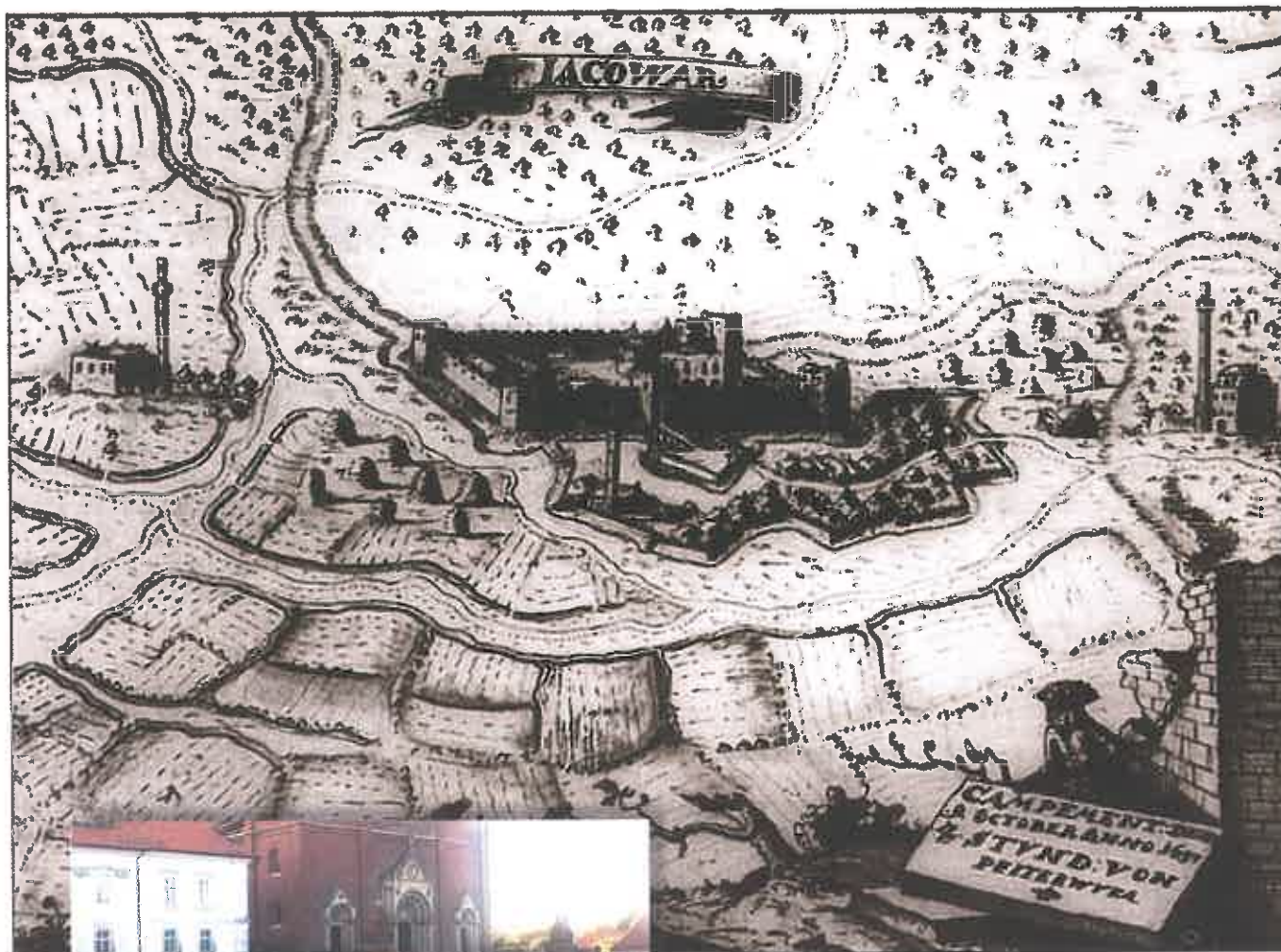
XI. *Nahija Gorjan* (str. 159 – 177). Varoš Gorjan (mezre Buhetinci i Pasjakovci); sela: Gornja i Dolnja Bršanica (mezra Vatanci), Popovci, Ručevo, Beketinci, Opojevci, Šeštika, Matejevci (mezra Kestanovci), Kobujevci (mezra Rosa), Velika Vas, Kešinci, Bečin, Punitovci, Šebuševeci, Petevalci (mezra Dolnja Galoševica), Ostrošince (mezre Gospodinci i Bučanovci), Radeljevci (mezre Maglotnica i Brešnica), Husarovci (mezre Ugar(ov)dol i Prečanica), Filipetinci, Duga Vas, Miholjanci, Draževci, Slatina, Martinci, Lipovac, Podgajci (mezra Biškupci), Mali Cerić, Pavlovci (mezre Đurinci kod sela Ivanovci i Elekovci), Ivanovci, Markuševci (mezra Kušujevci), Junakovci (mezra Obrov?), Novoselce (mezra Lipovci), Bartolovci, Podkanija, Iločac (mezre Hermanci, Kešinci, Markovci, Ivanovci i Ladarovci), Krtolanci, Mikloševci, Gornja Galoševica (mezra Velika i Mala Bratuševac), Imrehovci, Potlehovo? (mezre Šimućin i Koritna, Seketac s Bak(a)nicom i Ivaniševci), Vrbanoševci (mezre Čulinovci, Kokoravac i Banoča?), Gorjanci, Dobroslavci (mezra Od(v)oranci), Puhovci (mezra Krstur), Ivanovci, Odvorišće (mezra Petruševci), Bračevci i Kučkovci. Ukupno 48 sela i 35 pustoselina.

XVI. *Nahija Dragotin* (str. 209 – 214.). Dragotin (mezre Babina Vas i Dragašinci), Radinovci (mezra Kozinci), Svilanović, Donja Breznica, Svetoblažje, Perkovci (mezre: Đeletinci, Letičinci i Živkovci), Kantorovci, Lapovci, Trnava, Markovci, Gornja Breznica, Čaplinci (mezra Krvavčić), Mikinci i Hlapje. Ukupno 14 sela i 7 pustoselina.

XVII. *Nahija Poljana* (str. 215 – 220). Kućanci, Povučje, Borovik (mezra Matijimševci), Preslatinci (mezre Ugrinović i Vat(a)nica), Veliko Nabrđe (dio mezre Kaz(a)novje), Stan(j)evac, Slobodčina, Krndija (mezre Donji Čanovci i Gornji Čanovci), Dobretinci (mezra Budiševac i dio mezre Kaz(a)novje), Obrov (mezra Draganci), Prvoševci i Drenje (mezra Bučje). Ukupno 12 sela i 10 pustoselina.

XVIII. *Nahija Nivna* (str. 221 – 232). Varoš Nivna i sela: Gornja Breznica, Markovci, Johovci, Diolač, Đurkovci, Porečje, Svilna (mezra Slobodična), Lužanci, Kondrić (mezra Šušnjeveci), Lazanci, Hrkanovci, Slivnica, Slavkovci, Selci (mezra Tkalenić), Dimitrovci, Slobodna Vas, Lakija, Radkov Dol, Kovačevci (mezre Đurinci i Deževalci), Bakunovci, Vinkovci, Filip Dol (mezra Lipovci), Dubovik, Brađaševci, Orahovac, Majar, Malo Nabrđe, Mikovalci, Borovci i Banci. Ukupno 30 sela i 6 pustoselina.

Selo Piškorevci imalo je četiri kuće i pripadalo *Nahiji Prikraj* (str. 201 – 202).



Gore: crtež Đakova iz 1697., tursko vrijeme. Turci su srušili prvu katedralu i na mjestu nje napravili veliku đamiju. Bilo je ukupno 4 džamije. Po oslobođenju od Turaka, 3 džamije su srušene a ostala je jedna (na slici desno), pretvorena u crkvu, danas crkvu Svih Svetih. Lijevo: nedavna arheološka iskopavanja pokazuju gdje je bio ulaz u tursku utvrdu prikazanu na gornjem crtežu.

kršćana. Turski posjednici, age, begovi i paše stanovali su uglavnom u Đakovu. Muslimani su bili bosanski poturice, rjeđe pravi Turci (Jarm i Šuljak, 2008: 28). Znatan broj sela popisanih u Defteru 1579. godine više ne postoji. Sela i njihovo stanovništvo osobito su stradali u borbama za oslobođenje od Osmanlija, a Vlasi, useljeni za vrijeme Osmanlija, uglavnom se s muslimanima povukli u Bosnu.

Kršćani koji su živjeli u Đakovu nisu smjeli pokapati svoje mrtve na groblju u središtu kasabe jer je tu sagrađena Ibrahim-pašina džamija. Vjerojatno je tada nastalo groblje na lokaciji Ivandvor, otkriveno i istraženo 1991. godine (Bojčić, 1991: 85 – 86).

Bosansko-đakovačka biskupija u vrijeme Osmanlija bila je u vrlo teškom stanju. Biskupi nisu mogli živjeti u Đakovu, samostani su uništeni, crkve porušene ili propadale. Župnici franjevci i kršćanska raja zlostavljani u svakoj prilici. Godine 1607. kršćani su se pobunili zbog uvođenja poreza za franjevce zvanog *čuloš* (džulus) od 2 000 talira. Buna je ugušena, a oko 50 istaknutih ljudi zajedno s tri fratra nabijeno na kolac pred pašinim dvorom u Đakovu (Bösendorfer, 1910: 326). Vjerske prilike katolika bile su teške i zbog useljenih muslimana i pravoslavnih Vlaha te prelaska katolika u reformiranu, kalvinističku crkvu. Crkveni povjesničar Josip Buturac procijenio je da je u Đakovštini oko 1680. godine bilo 20 000 katolika, 25 000 muslimana, 10 000 kalvina i 4 000 pravoslavnih, ukupno 59 000 osoba (Buturac, 1970: 54). Isti autor dao je mnogo podataka o stanju Bosansko-đakovačke biskupije, biskupima i biskupskim vizitacijama u teškom razdoblju turske okupacije. Potkraj osmanske vladavine na području Đakovštine postojale su samo četiri župe, u Selcima, Dragotinu, Gorjanima i Vrbici (Buturac, 1970: 39).

Osmansko Carstvo postupno je ulazilo u krizu. Golemu državu teško je bilo održati sredenu i ujedinjenu. Feudalci i janjičari postupno su se osilili i bunili, a kršćanski podanici teško izdržavali sve veće namete državi i feudalcima. Ugovor o miru između Austrije i Osmanskog Carstva sklopljen 10. kolovoza 1664. u Vasváru na dvadeset godina bližio se kraju. Godine 1682. sultan Mehmed IV. spremao se na veliki rat protiv Beča, te pokrenuo moćnu tursku vojsku. Godine 1683. Slavonijom je iz Bosne prošlo 60 000 konjanika i pješaka, a *ostale vojske i Tatara ima kao pijeska*. Za vojne potrebe Turci su iz Slavonije poslali u Beograd 1 000 kola zbog prijevoza ratnih potrepština i hrane za vojsku. Ogromna turska vojska od oko 150 tisuća vojnika i 300 topova prešla je u Osijeku Sulejmanov most. U toj vojsci bilo je nekoliko tisuća Turaka i Vlaha iz Slavonije. Stanovništvo je pred vojskom napuštalo naselja i sklanjalo se u šume. Znatan dio njih nikada se nije vratio. Turska vojska pod zapovjedništvo velikog vezira Kara Mustafa-paše doživjela je poraz 12. rujna 1683. pod zidinama Beča, a 8. listopada uništio ju je poljski kralj Jan Sobjeski. Turci koji su živjeli u Slavoniji u strahu su počeli potajno napuštati svoje kuće i imanja i bježati u Bosnu, a kršćani uništavati njihova dobra (Mažuran, 1991: 105 – 106). Pri povratku kroz Slavoniju poražena je vojska pljačkala, spaljivala naselja i stanovništvo odvodila u roblje.



Gore: crkva Svih Svetih, jedini je ostatak iz turskih vremena. Bivšoj džamiji srušen je minaret i nadograđen zvonik, tako da je to jedna od najstarijih građevina u Đakovu (nalazi se i grbu grada Đakova).

Dolje: sadašnja katedrala u Đakovu je ukupno treća. Prvu su srušili turci i sagradili džamiju, koju su srušili kršćani i sagradili drugu (na slici se nazire zvonik iza zidina biskupskog dvora). Ista je srušena kao i veći dio zidina te je na tome mjestu sagrađena Strossmayerova katedrala. Slika prikazuje današnji trg J. J. Strossmayera.

U dnu slike je franjevački samostan na mjestu kojega je kasnije sagrađeno bogoslovno sjemenište.



Đakovština je bila opustošena.

U proljeće 1684. austrijska vojska počela je ratne operacije protiv Osmanlija. Uspješno ratovanje nastavljeno je 1685. Oslobođeni su Budim, Pečuh, Šikloš i Siget te spaljen Sulejmanov most u Osijeku. Tijekom svibnja 1687. okupljala se osmanlijska vojska u Beogradu i Osijeku s namjerom da povрати izgubljeno. Sulejman-paša sukobio se 12. kolovoza 1687. s austrijskom vojskom podno Harsánya u Mađarskoj i bio potpuno poražen. Na vijest o porazu osmanlijske vojske kršćansko stanovništvo počelo je goniti Turke i poturice iz Slavonije, koji su bježeći u Bosnu sami palili svoje kuće. Osijek je oslobođen 29. rujna 1687. Početkom listopada general Aspremont ušao je u Đakovo, koje su Turci već napustili i spalili (Mažuran, 1991: 112 – 116).

Sredinom 1690. Slavonija je ponovno ugrožena turskim napadima. Turci su 29. listopada pod zapovjedništvom Husejn-paše opkolili Osijek, ali su branitelji odbili napad. Zajedno s tom vojskom vratili su se u istočnu Slavonije turski age i spahije. Pri povratku u Bosnu uništavali su slavonska sela i mnogo stanovništva odveli u roblje. U proljeće 1691. počele su pripreme za veliki sukob, koji se zbio 18. kolovoza 1691. blizu Slankamena. Turska vojska je strahovito poražena. Preostale turske posade ubrzo su napustile svoje utvrde, te je Slavonija konačno bila oslobođena od osmanske vladavine (Mažuran, 1991: 119 – 121).

Đakovština poslije oslobođenja od Osmanlija

Izbjglo pučanstvo Đakovštine tek se 1692. godine počelo vraćati u svoja uništena sela te podizati skromne kućice. Do tada su živjeli u šumama u nastambama od pruća. Zbog progona raje u Bosni u Đakovštinu prelaze katolici i pravoslavci, pogotovo što je u Bosnu ušlo mnogo muslimana izbjeglih iz Slavonije. Prilikom povlačenja vojske princa Eugena Savojskog iz Sarajeva 1697. organizirano je u Slavoniju prešlo 40 000 katolika, od kojih su mnogi silom odvedeni iz okolice Maglaja i Doboja. Izbjglicama su se pridružili pravoslavci koji su naselili Bračevce, Kućance, Breznicu, Hrkanovce, Svetoblažje, Vučevce, Beketince i druga napuštena pravoslavna sela.

U drugom austrijsko-turskom ratu 1716. – 1718. general Petraš prodro je do Zvornika. Kada se s vojskom vraćao, odande su došli skoro svi starosjedioci Šokci.

U trećem takvom ratu 1736. – 1739. opet iz Bosne dolazi velik broj Šokaca. Procjenjuje se da je od 1675. do 1739. Bosnu napustilo više od 200 000 Šokaca, koji su naselili Slavoniju, Bačku i Baranju, sve do rumunjskoga Banata (Tkalac, 1971: 80).

Pošto su Turci 1687. godine istjerani iz Slavonije, u Đakovo je 1692. došao bosanski biskup Nikola Ogramić Olovčić s brojnim narodom (Gašić, /1944/ 2000: 35).

Mir između Austrijske Carevine i Osmanskog Carstva zaključen je 21. siječnja 1699. u Srijemskim Karlovcima. Oslobođena Đakovština popisana je 1698., potom 1702. godine (Emerik Szadecski). Tade Smičiklas u knjizi *Dvjestogodišnjica oslobođenja Slavonije, II.* (1891.). objavio je prijevod popisa iz 1702. koji je učinio biskup Petar Bakić 1725. Biskup je prijevod prilagodio svojim potrebama te u njemu nema podataka o domaćinima, no podrobno je opisao obveze svojih podložnika. O ratnim strahotama svjedoče podaci koje je zapisao:

- *Bračevci*: „U vrime turaško ovo misto bi naseljeno od Šokaca aliti vam Slovinac katoliškoga zakona i vire, koji u vrime od rasuća svi simo tamo rastrkaše se, a misto pusto osta. Za time kada vojska svitlosti cesarove Sarajevo popali, tada sadašnji seoniki dojdohše iz Bosne i ovo misto za sebe zauzeše i obraše ter osvojiše, koji jesu svi grškoga zakona rekući raškoga zakona...”

- *Popovci*: „U vrime turaško u ovomen mistu stahu Šokci... Sadanji seoniki svi jesu riščani grškoga zakona, koji prid trima godišti iz Bosne dojdohše i misto uzeše.”

- *Slobodna Vlast*: „Seoniki ovoga sela jesu riščani grčanskoga zakona, med kojima jesu četiri kuće katolika. (...) Jedna crkva nahodi se Svetoga Đurđa, koja jest katolička u kojom se i sada misa govori.” Selo se u srednjem vijeku nazivalo Slobodna Vas (Slobodno Selo).

- *Svetoblažje*: „Seoniki ovoga mista jesu svi riščani grčaskoga zakona koji prid petima godišti iz Bosne jesu došli i osvojiše ovo misto. (...) Pustoseline jesu dvije, jedna Dragotin u kojom jest jedna crkva od cigle zidana, pokrivena, u kojom se i sada misa govori.”

- *Vrbica*: „Pustoselina nahodi se jedna Mrzović zvana koja jest opuščena od dvadeset i osam godišta.”

Biskup prima izbjeglice i useljenike te u svojim *Zapovidima* određuje: „54. Ako bi se koji izdaleka naselio iz prik Save, Drave jali Temišvara, onomen se slobod bude dala za dva godišta porcije, bečiluka, kvartira, šaraluka i nimaškoga kvartira, i drvarine osiške, ali budu mogli od svašta desetinu plaćati Svetom Materi Crikvi” (Središnji nadbiskupijski arhiv u Đakovu. Transkribirao prof. dr. sc. Stjepan Damjanović).

Latinski izvornik Popisa Kotara Đakovo iz 1702. tek je 1966. objavio povjesničar Ive Mažuran. Popisano je 55 sela sa 796 domaćinstava.²

² Osim *opiduma* Đakovo uvrštena su sela: Budrovci, Strizivojna, Piškorevci, Vrpolje, Perkovci, Čajkovci, Andrijevc, Topolje, Beketinci, Satnica, Užarevci, Ivanovci, Tomašanci, Gorjani, Bračevci, Slatinik, Popovci, Podgorje, Drenje, Potnjani, Kućanci, Pridvorje, Nabrđe, Povučje, Čenkovo, Breznica, Preslatinci, Gašinci, Varoš, Slobodna Vlast, Ratkov Dol, Silonci, Musić, Dubovik, Majar, Hrkanovci, Lapovac, Dubravnik, Trnava, Svetoblažje, Lazanci (Kondrić), Selci, Radinovci, Viškovci, Lopušanci, Forkuševci, Vučevci, Junakovci, Semeljci, Koritna (predij), Kešinci, Vrbica, Mikanovci, Đurđanci i Bježanija.

Uz sela zapisano je oko 40 pustoselina, ruševne crkve i ruševine utvrda. Vidljiv je nacionalni i vjerski sastav stanovništva deset godina poslije ratova za oslobođenje. Neka sela uništena su prije dvadeset godina, tj. oko 1682. godine. Među njima su Dragotin, Pitinci, Ruševo i Mrzović (Mažuran, 1966: 93 – 136). Poslije su napušteni ili raseljeni: Radinovci, Lopušanci, Junakovci, Bižanija i neka druga sela.

Povjesničar Ive Mažuran našao je kasnije je u bečkim arhivima sve popise Slavonije iz 1698. godine te objavio u latinskom izvorniku. Kotar Đakovo nije uvrstio jer je ocijenio da nema velikih razlika u odnosu na popis iz 1702. U popisu je *Distrikt Brod* kao vojno područje uz Savu u koje su uvrštena sela izuzeta iz đakovačkog vlastelinstva. Bila je to priprema za osnivanje Vojne granice, koja je osnovana 1702. godine (Mažuran, 1988). O posljedicama rata za oslobođenje Slavonije svjedoče dramatične izjave stanovnika Malog Antina i Velikog Antina zabilježene u Popisu 1698. u prijevodu dr. sc. Stjepana Sršana (Sršan, 2000: 26 – 27).³

Mnogi izbjeglice iz Đakovštine živjeli su po šumama i močvarama te raspršeni po naseljima na velikom području Slavonije i Ugarske. Nekima su prezimena nastala prema naselju iz kojega su izbjegli: Beketinac, Bižanac i Bižančević, Budrovac, Čajkovac, Dragutinac, Đakovac i Đaković, Gorjanac, Kolokušac, Lazanac, Lopušanac, Pitinac, Ručević, Satničanin, Slobodanac, Svetoblažac, Vrbičanin i Vrbički, Vučevac, itsl. Prezimena Gorjanac i Vučevac i sada postoje u okolini Vinkovaca. Prezime Gorjanac postoji čak u šokačkom Santovu u Mađarskoj. Novi useljenici u Đakovštinu dobivali su prezimena Bošnjak, Bosanac, Bosančić, Bošnjaković, zatim Srimac, Bačvan, Baranjac, Posavac, Prikodravac, itsl.

Tursku okupaciju neočekivano je zamijenila okupacija austrijske carske vojske, koja je preuzela upravu i zapovjedništvo nad većim dijelom Hrvatske. Bosansko-đakovački biskupi morali su carskoj Komori dokazivati pravo na povrat vlastelinstva. Biskupi su obnavljali Đakovo kao središte velike biskupije, uređivali vlastelinstvo, osnivali nove župe, naseljavali opustošenu Đakovštinu. Vlastelinstvo je ponovo popisano 1737. pri uvođenju Karlova urbara. U usporedbi s popisom iz 1702. broj sela, domaćinstava i stanovništva znatno se smanjio (Mažuran, 1993: 315 – 358).

³ Mali Antin: „16. Stanovnici su odgovorili da nisu „rođeni za oružje”, već da su bili seljaci i žele ostati na istome mjestu. Jedino mole, ako bi im se moglo pomoći davanjem stoke za jedan plug jer sada žive od motike a toliko puta do sada bili su vatrom i mačem opustošeni od Turaka. Oplakujući pri tome žene, djecu i svoju obitelj u turskom ropstvu. Veliki Antin: Na područje spomenutog sela Antin stanovnici su došli stanovati među močvare zbog sigurnosti. Narod se sabrao ovamo iz ranije napučenih sela uz Savu, kao iz Ivankova, Andrijaševaca, Paprežja, Retkovaca, Prkovaca, Vinkovaca i drugih mjesta smještenih uz Savu prema Bosni. Odatle su pobjegli od straha od Turaka, no još uvijek nisu spašeni od Turaka jer su ih dva puta i ovdje bezdušni Turci mačem i ognjem opustošili te je u teško tursko ropstvo odvedeno 78 duša. Tako su seljaci, žaleći i oplakujući svoju djecu, žene i rođake u ropstvu ovamo pobjegli iz šuma i privremeno se nastanili moleći se, kad bude Turčin istjeran, da se vrate na svoja prvotna ognjišta.”

Biskup Nikola Ogramić Olovčić (1669. – 1701.) došao je u uništeno i napušteno Đakovo s brojnim narodom. Sagradio je skromnu rezidenciju, Hadži-pašinu džamiju pretvorio u katedralnu crkvu i gradio skromne drvene crkve po selima. Sporio se sa zagrebačkim biskupom oko zapadne granice biskupije. Biskupiji su oduzeta sela između Biđa i Save. Poslije biskupove pogibije vlastelinstvom je upravljala Komora i ono je bilo devastirano.

Juraj Patačić (1703. – 1716.) preuredio je Ibrahim-pašinu džamiju u crkvu sv. Jurja, izgradio biskupski dvor i katedralnu crkvu, doveo franjevce, obnovio ergelu s 18 arapskih kobila i 8 pastuha (1706.).

Petar Bakić (1716. – 1749.) obnovio crkve u Selcima, Mikanovcima i Dragotinu, osnivao župske škole, nastavio s obnovom vlastelinstva, napisao *Opis vlastelinstva* (1719.) i rukopisnu knjigu *Zapovidi* (1725.). Bio je žestoke naravi te se sukobljavao s carskom Komorom, građanima Đakova, seljacima i franjevcima, zbog čega udaljen iz biskupije na 14 godina. Za to vrijeme vlastelinstvom je upravljala carska Komora i ono je ponovno bilo devastirano. U Bakićevo vrijeme vlastelinstvu je oduzeto sedam južnih sela i pripojenu Vojnoj granici.

Josip Antun Čolnić (1751. – 1773.) bio je veliki graditelj, sagradio novi biskupski dvor, i ljetnikovac u Trnavi, uredio vlastelinstvo, gradio ceste prema Brodu i Vrpolju, naseljavao 1754. - 1758. Hrvate katolike iz Bosne (Plehan), osnovao sela Vuku i Široko Polje, ponovno naselio Semeljce, Punitovce, Beketinice, Koritnu i Dragotin. Neki od useljenika prešli su u Viškovce, Vrbicu, Mrzović i druga sela. Utemeljio je prvu školu u Đakovu (1752), osnovao župe Semeljci (1754.), Piškorevce i Trnavu (1758.) i Punitovce (1767.), uveo jedinstveno vođenje matica. Godine 1773. Bosansko-đakovačka biskupija ujedinjena je sa Srijemskom biskupijom.

Matija Franjo Krtica (1773. – 1805.) bio je prvi biskup Bosansko-đakovačke i Srijemske biskupije, kojoj su pripojeni Osijek i Petrovaradin (1776.), a 7. kolovoza 1780. još 10 župa izdvojenih od Zagrebačke i 17 župa od Pečuške biskupije. Osnovao je preko 20 novih župa, podigao nekoliko crkava i župnih stanova. Biskupija je tada imala oko 50 župa.

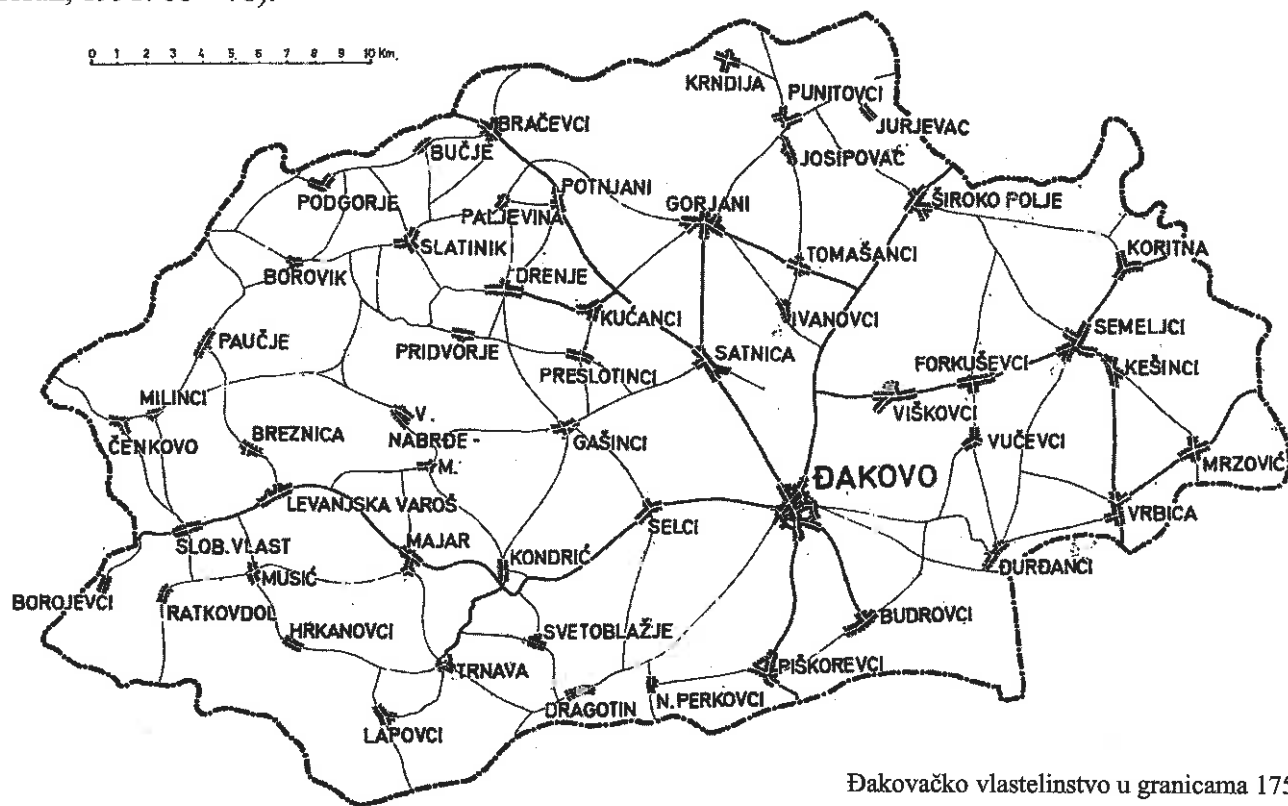
Antun Mandić (1805. – 1815.) osnovao je 1806. Bogoslovno sjemenište i škole u Semeljcima, Piškorevcima, Gorjanima, Vrbici i Trnavi, povećao posjed nasadima novih vinograda (Mandićevac), provodio vodnu melioraciju, u Đakovo useljavao obrtnike Nijemce.

Mirko Karlo Raffay (1816. – 1830.) dogradio je biskupski dvor i osnovao park Dogradio je župnu crkvu u Vrbici (Gašić, 2000: 73 – 75).

U Osijeku je 8. prosinca 1745. godine osnovana Virovitička županija. Ustrojene su tri podžupanije, Osječka, Đakovačka i Virovitička. Te je godina carska komisija utvrdila među biskupijskog vlastelinstva i

Vojne granice. Biskupiji je oduzeto sedam sela: Andrijevc, Topolje, Perkovci, Čajkovci, Vrpolje, Strizivojna i Mikanovci. Žitelji Đakovštine mogli su slobodno odlučiti žele li u buduće živjeti u Civilnoj Hrvatskoj kao podložnici vlastelina (kmetovi) ili prijeći u status graničara-vojnika. Tada je u Đakovštini došlo do znatnih preseljavanja iz jednog područja u drugo, a na vlastelinstvu osnovano selo Novi Perkovci. Car Josip II. ukinuo je slavonske županije 1785. godine, ali ih je obnovio 1790. Hrvatski državni sabor tada se priklonio Ugarskoj, koja je zatim svojatala Slavoniju kao dio Ugarske. Slijedili su burni politički sukobi (1848.) te Austro-ugarska nagodba (1867.) i Hrvatsko-ugarska nagodba (1868.).

Slavonski urbar carice Marije Terezije kojim su regulirani odnosi slavonskih vlastelina i kmetova počeo se primjenjivati tek od 1756. godine. Do tada su na biskupijskom vlastelinstvu vrijedile *Zapovidi* biskupa Petra Bakića. U skladu s Urbarom odredio je biskup Antun Čolnić da se u vlastelinstvu popišu kućedomaćini, njihova zemljišta i obveze u novcu i raboti. Popis je završen 24. siječnja 1758. Prema sumaru vlastelinstvo je imalo 47 sela, 1 290 sesionalista i 467 inkvilina, ukupno 1 757 domaćinstava (Sršan, 1991: 68 – 78).



Đakovačko vlastelinstvo u granicama 1758. g.
Preuzeto iz rada M. Markovića, *Đakovo i Đakovština*. Zbornik Đakovštine, 290.



Josip Juraj Strossmayer na fotografiji iz 1885.

Ban Ivan Mažuranić provodi reforme i 1875. donosi *Zakon ob ustroju političke uprave*. Podžupanija đakovačka pripadala je Kr. sudbenom stolu u Osijeku i imala osam upravnih općina: Đakovo, Semeljci, Drenje, Vuka, Levajska Varoš, Našice, Feričanci i Orahovica s ukupno 95 sela i 48.650 stanovnika. Poslije sjedinjenja Vojne granice s Civilnom Hrvatskom (1881.), donijet je 1886. *Zakon ob ustroju županija i uređenju uprave u županijah i kotarah* koji se primjenjivao do 1918. godine (Valentić, 2002: 41 – 59).

Biskup Josip Juraj Strossmayer (1850. – 1905.) bio je velikan vjerskog, političkog i kulturnog života u Hrvatskoj druge polovine 19. stoljeća. Naslijedio je biskupijsko vlastelinstvo nakon ukidanja feudalnih odnosa (1848.), unaprijedio ga i gospodarski podigao na uzornu razinu (reorganizirao u veleposjed, gradio gospodarske zgrade, vinske podrumne, mlin, poboljšao ergelu, sadio vinograde, itsl.). Sjećom i prodajom starih hrastika stvorio je novčani kapital koji je darivao za osnivanje Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti (1861.), Sveučilišta u Zagrebu (1874.), nabavljao umjetnička djela i sagradio velebnu katedralu u Đakovu (1866. – 1882.). Novcem je potpomagao gimnazije, čitaonice i narodna društva u Hrvatskoj i drugim južnoslavenskim zemljama. Djelovao je pod motom: „Sve za vjeru i za domovinu!” Bio je vizionar na političkom polju. Branio je državotvornost Hrvatske i tražio priključenje Dalmacije, Rijeke i Međimurja matici zemlji. Predložio je federalističko uređenje Monarhije, tj. da Austrijanci, Mađari i Slaveni budu jednakopravni nositelji vlasti. Kao vođa Narodne stranke zastupao je južnoslavensko zajedništvo te sveslavensku uzajamnost temeljenu na duhovnoj baštini sv. Ćirila i Metoda i kršćanskom zajedništvu s Rimom. Kao preteča i pionir ekumenskog duha zalagao se za jedinstvo Crkava, što je potvrdio na posvetnoj ploči u katedrali: „Slavi Božjoj, jedinstvu Crkava, slogi i ljubavi naroda svoga”, te govorima na Prvom vatikanskom saboru 1869./70. Unutrašnjost đakovačke katedrale blista u raskoši boja mnogobrojnih fresaka te dekoracije poda, zidova i stupova. Biskup je nastojao u katedralu ugraditi dio narodne kulture, bogate živopisnim vezovima i bojama ruha, sagova i drugih rukotvorina. U južnoj apsidi nalazi se velika freska „Poklon triju kraljeva” na kojoj su dvije osobe iz Đakovštine – starac i djevojka u narodnom ruhu (Jarm i Šuljak, 2008: 140).

J. J. Strossmayer pokrenuo je *Glasnik biskupije Đakovačko-Sriemske* (1873.), osnovao biskupijsku tiskaru (1880.), izgradio samostan Milosrdnih sestara, konvikt sv. Bonaventure za bosanski franjevački pomladak i drugo. Osnovao je i naselio Slovacima sela Josipovac i Jurjevac i Nijemcima naselio Krndiju (1881.) (Jarm i Šuljak, 2008: 63 – 73). Biskup je pratio kako gospodare osamostaljeni seljaci. Pomagao ih je u vrijeme gospodarske krize i nastojao zaustaviti iseljavanje.



Nadničarke podno biskupovog dvorca u Trnavi, oko 1955. godine. Dvorac je služio kao ljetna rezidencija svih đakovačkih biskupa do 1942. godine.

Godine 1964. biskupija ga je prodala Kongregaciji časnih sestara Svetog križa. Srušen je i od tog građevinskog materijala sagrađen njihov današnji dom u Trnavi. (slika desno)



Život i običaji Šokaca u Đakovštini

Staro stanovništvo stradalo je za vrijeme osmanlijskih prodora i okupacije. Opustjelu Đakovštinu naseljavali su Šokci iz Bosne i povratnici koji su se ranije raspršili po Ugarskoj, Bačkoj i Banatu, sve do Slovačke i Rumunjske. Tijekom tri stoljeća ti su naseljenici stvorili naš etnik *Šokac*, kojega karakteriziraju govor, bogatstvo običaja, narodno ruho, pjesme i plesovi, graditeljstvo i mentalitet („Đakovo je srce Šokadije“). *Šokadija* je lokalni naziv za istočnu Slavoniju te ga nose razne udruge i klubovi. Starosjedioci Hrvati ponosno ističu svoju pripadnost šokaštvu. Etnik Šokac i lokalna pripadnost utkani su u narodne dvostihove deseterce i razne druge pjesme. Etnik Šokac zapisan je u Defteru Srijemskog sandžaka iz 1570-ih godina u posavskim selima Strošinci, Jamena, Štitar i Gunja (McGowan, 1983: 488, 490, 494, 498) te u fermanima carigradske Porte. U Đakovštini je etnik Šokac prvi zapisao biskup Petar Bakić, koji je u opisu Đakova 1702. zapisao: „U ovomen varošu dijakovaškome stanovnici koji stoje svi jesu katolici, Šokci, jali Slovinci imenovani.“ Šokce spominje i u okolnim selima. Od etnika nastala su slavonska prezimena Šokac, Šokčević i Šokičić.

Biskup Bakić ostavio nam je opširne podatke o životu naroda za vrijeme i nakon odlaska Osmanlija. To su dva rukopisa: *De vita populi et de cultura armentorum et pecorum Diacovae et eius districtus anno Domini 1719.* (rukopis zagubljen) i bilježnica iz 1725. godine u kojoj je svojeručno preveo na ikavicu Popis kotara Đakovo iz 1702. godine i zapisao svoje *Zapovidi*, zapravo lokalni urbar. Dr. Stjepan Romić obilno se koristio rukopisom iz 1719. te objavio rad *O načinu života u Đakovštini prije 250 godina* (Romić, 1975). Podatke je koristio i Petar Lukić, kanonik i upravitelj biskupskih dobara, u *Izvještaju o stanju stočarstva spahiluka Biskupije djakovačke i njegove okolice od 1752. godine* (Središnji nadbiskupijski arhiv Đakovo; na hrvatski preveli Andrija Spiletak i Stjepan Romić).

Petar Lukić navodi da je prema zapisima biskupa Bakića u Đakovštini poslije odlaska Turaka ostalo oko 7 000 stanovnika u oko 750 domaćinstava, koji su živjeli u Đakovu i 55 sela. Kuće po selima bile su od drveta, pokrivene daskom ili slamom, s malim prozorima, koji su više sličili na puškarnice nego za dovod svjetla. Kuće su najčešće imale dvije prostorije: jednu veliku sobu u kojoj je bila velika zemljana peć, a služila je za stanovanje ukućana i drugu manju prostoriju bez tavana u kojoj je bilo ognjište za kuhanje i pečenje jela s otvorenim ispustom na krov za dim i u toj se prostoriji sušilo meso. Pokoje bogatije kuće imaju i treću sobu u kojoj spava kućegospodar ili razni gosti. Svaki bračni par ima po jedan krevet te nekoliko manjih i većih škrinja za spremanje posteljine i odjeće. Djeca spavaju u kolijevkama i u manjim krevetićima. Na sredini sobe je veliki stol za kojim jedu odrasli ukućani. Oko stola su klupe za sjedenje, kao i oko peći. Djeca jedu na zemlji ili uz niske male stolove. Pokućstvo



Obiteljska fotografija
za uspomenu
Vrbica, 1925.



Ilija Miličić,
supruga Pavlija
i Ilijina sestra Ruža,
Đurđanci, 1918.

Filip Andrić *Blaškov*, seoski zvonar
sa ženom Tonkom (u koroti),
kćeri i nećakinjom, Strizivojna, 1905.

Poznate đakovčanke u tradicijskoj nošnji. Trnava 1898. godine.



izrađuju sami seljaci, a ima u Đakovu i po selima takovih ljudi koji se bave izradom pokućstva.

Hrana za ljude prigotavlja se u velikim zemljanim loncima, koji stoje na posebno izrađenom kamenom postolju na ognjištu ili u kotlovima koji vise nad ognjištem. Najviše se za hranu troši kuhani grah, krumpir, kupus, začinjjen najčešće svinjskom mašću, rjeđe maslom, a još rjeđe ovčjim, kozjim i goveđim lojem. Dosta se troši meso u kuhanom i pečenom stanju i to najviše svinjetina, zatim ovčetina, kozetina i govedina. Na ražnju se peku svinje, ovce i koze, a u rijetkim svečanim zgodama i volovi, a na širokim i plitkim zemljanim pladnjevima i mladi prasci. Bakić je naveo da se po stanovniku godišnje potroši oko 10 oka masti i oko 40 do 50 oka raznog mesa (oka = 1,283 kg, op. T. Š.). Kolači se zaslađuju medom, a podmazuju mašću i maslom. Najčešći kolač je savijača od sira, oraha, lješnjaka, jabuka i krušaka te od pekmeza. Kruh se pravi od pšeničnog i kukuruznog brašna samljevenog u vodenici, a peče u velikim pećima.

Odjeću si seljaci sami prave od krzna, vune i lana. Žene vunu i lan predu na vretenu i tkaju na stanu. Same pletu i šiju svu mušku i žensku odjeću, a po koji muškarac vješto izrađuje mušku odjeću. Narod u Đakovu i okolnim selima ima svoju lijepu narodnu nošnju, koju sam izrađuje. Ženske imaju bijele košulje zlatom izvezene, a muškarci gaće, košulje i prsluke također zlatom izvezene. Muškarci i ženske nose oko pasa vunene tkanice zlatom urešene. Za obuću imaju opanke, koje muškarci sami prave od kože zaklane ili uginule stoke.

Zemlja se ore drvenim plugom a kopa motikama. Od žitarica najviše se sije pšenica i kukuruz, manje ječam, zob, raž i proso. Zajedno s kukuruzom se sadi grah. Od povrća se najviše sadi krumpir, luk i kupus. Voćarstvo je dosta razvijeno, a najviše ima šljiva, od kojih se peče valjana rakija i pekmez. Vinograda nema mnogo. Zatim ima štošta jabuka, krušaka, trešanja, oskoruša, a manje ostalog voća. Nakon odlaska Turaka ostalo je oko 500 konja, 900 volova i bikova, 1 000 krava, 1 800 teladi i junadi, 2 700 ovaca i koza, oko 6 000 svinja te 2 500 košnica pčela. Stoka je bila sitna i slabo valjana jer se o njoj slabo vodilo računa.

U nastavku izvješća Lukić unosi podatke o stočarstvu koje je zapisao njegov prethodnik Andrija Kečkemeti 1737. godine. Opisuje uzgoj i pasmine konja, goveda, svinja, ovaca, koza i peradi kod seljaka te kako je za stočarstvo od velike važnosti domaći ovčarski pas. Slijedi opis stočarstva na biskupskom spahiluku, posebice o biskupovoj ergeli.

Nepismenost po selima je velika, no u svakom selu ima naroda koji zna čitati i pisati. Narod živi u većim obiteljima od nekoliko bračnih parova s djecom i svake godine si biraju kućnog starješinu, koji je glava kuće i zastupa cijelu njihovu imovinu i sve ukućane pred vlašću.

Odnosi između biskupa vlastelina i podložnika kmetova nakon oslobođenja od Osmanlija do



Roka Trepšić
i zet Luka Miličić
Đurđanci, 1923.

Djevojke
Marija Jerković
i Marija Barić
Vrbica, 1930.



Brat i sestra
Mišo i Mara Karajko
Mrzović, 1957.



Mladenci
Josip Kovačević Đuretić
i Franjka Stojaković
Đurđanci, 1927.



ukidanja feudalnih odnosa 1848. dokumentirani su brojnim izvorima – od *Popisa kotara Đakovo 1702.*, do Bakićevih *Zapovidi* i popisa, Urbara carice Marije Terezije, izvješća o stanju vlastelinstva i drugim dokumentima. Ti odnosi bili su ponekad zategnuti, na rubu pobune, a nekada predstavljali pravu suradnju i vlastelinovo nastojanje da podigne gospodarstvo sela. Segregacija nakon 1848. između veleposjeda i bivših vlastelinskih sela potrajala je tri desetljeća. Slobodni seljaci teško su se navikavali na samostalno gospodarenje. Seljačke zadruge su se raspadale, a samostalni gospodar siromašio. Gospodarska kriza u drugoj polovini 19. stoljeća uzrokovala je propadanje starosjedilaca Šokaca i privukla mnoge Nijemce, koji su kupovali jeftinu zemlju i cijela gospodarstva, često na dražbama. Useljeni Nijemci, *Podunavski Švabe*, došli su iz Bačke i Srijema, gdje je zemlja bila deseterostruko skuplja. U nekoliko sela istočne Đakovštine iz Bačke je uselilo više desetaka obitelji Šokaca i Bunjevaca (Šalić, 1990: 46 – 69). Biskupija je 1928. zbog agrarne reforme majur Arđuševac kod Đurđanaca prodala Bunjevcima iz okolice Subotice (Šalić i Pavić, 2006: 66 – 67).

Stanovništvo Općine Đakovo prema službenim popisima

1857.	1869.	1880.	1890.	1900.	1910.	1921.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.
25 010	29 116	28 373	35 278	39 400	43 610	44 123	49 093	48 248	49 942	53 007	54 032

(Korenčić, 1979: 254)

Godine 1991. u Đakovštini je bilo 52 954, a 2011. 48 749 stanovnika ili 8% manje.

Vladimir Geiger je u radu *Nijemci Đakova i Đakovštine u Kraljevini SHS/Jugoslaviji* objavio je podatke o nacionalnoj strukturi stanovništva Đakovštine iz popisa 1921. godine (Kotar Đakovo). Hrvata i Srba bilo je 31 898 (67 %), Nijemaca 21,4 %, Mađara 6%, Čeha i Slovaka 3,6 % i nekolicina drugih narodnosti (Geiger, 1997: 185).

Egzodus Nijemaca 1944./45. znatno je promijenio nacionalnu strukturu i gospodarstvo Đakovštine. Neki su 1944. izbjegli u Njemačku, a preostali otjerani u logore (Krndija). Manji broj preživjelih kasnije je iselio u Njemačku. Na njihova gospodarstva useljeni su *kolonisti*, siromašno pučanstvo iz Dalmacije i drugih krajeva, nenaviklo načinu života i gospodarenju na slavonskoj zemlji. Neprijateljski odnos vlasti

socijalističke Jugoslavije prema selu i seljacima doveo je do propadanja sela. Osnivane su seljačke radne zadruge, oduzimana zemlja, stoka i gospodarski proizvodi, izvršeno nekoliko komasacija čije su troškove seljaci plaćali zemljom.

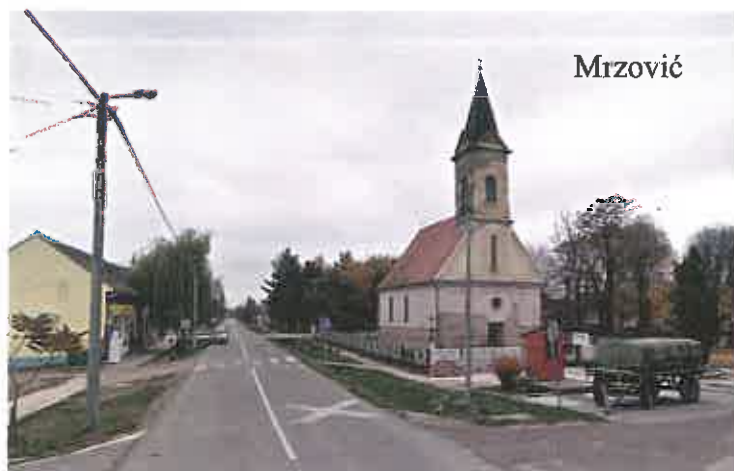
Godine 1947. donijeta je Uredba o obaveznom otkupu žitarica te su seljaci morali davati u Državni žitni fond žitarica i stoke, više nego što su proizvodili. Ako bi tko što sakrio zbog prehrane obitelji i bio otkriven, kažnjavao je zatvorom ili višegodišnjim prisilnim radom.

Seljaci nisu mogli kupovati traktore i drugo oruđe (Benašić, 2000, 23 – 24). Osnovana su velika državna gospodarstva – Poljoprivredno industrijski kombinat Đakovo i Poljoprivredno-industrijski kombinat Vinkovci. (*PIK Đakovo 1964 – 1984*). Znatno broj zemljoradnika prešao je u radnička zanimanja ili otišao na rad u inozemstvo. Neki su se vratili, ali su im djeca ostala u Njemačkoj i drugim europskim državama. Procijenjeno je da je od 1948. do 1981. hrvatsku poljoprivredu napustilo oko 1,9 milijuna ljudi.

Gospodarska politika Republike Hrvatske podrazumijeva nagao prijelaz na farmerski način proizvodnje, na štetu tradicijskog života. Nema postupnog prijelaza, pa sela i dalje propadaju. U Đakovštini ima mnogo staračkih domaćinstava, praznih i ruševnih kuća, a djece i mladeži sve je manje. Utješno je što osiromašeno i ostarjelo pučanstvo ima zdravstveno osiguranje, skromne mirovine ili socijalnu pomoć. Dodajmo da na depopulaciju utječe i odmak od tradicijskog načina života. Mladi žele viši životni standard. Uvjeti za ženidbu i udaju ponajviše su materijalna sigurnost i stalni posao uz redovita mjesečna primanja. Stoga je sve više mladih koji su nezaposleni i uzdržavaju ih roditelji.

Đakovo i Đakovština sada su u Osječko-baranjskoj županiji. Gradu Đakovu pripadaju sela: Đakovački Selci, Piškorevci, Novi Perkovci, Budrovci, Đurđanci i Pisak. Općine su: Drenje, Gorjani, Levajska Varoš, Punitovci, Satnica, Semeljci, Strizivojna, Trnava, Viškovci i Vuka.

Etnografsku i kulturološku sliku Đakova i Đakovštine obogaćuje velika folklorna i kulturna priredba Đakovački vezovi. Do 2013. održano je 47 priredbi. Vezove prati publikacija „Revija” u kojoj je objavljeno mnogo značajnih tekstova o životu i kulturi naroda. Muzej Đakovštine ima reprezentativan postav o šokačkom životu i đakovačkom obrtništvu, priređuje tematske izložbe te objavljuje stručno-znanstvenu publikaciju „Zbornik Muzeja Đakovštine”. Ogranak Matice hrvatske Đakovo objavljuje značajna djela i pretiske starih izdanja. Autori su poznati stručnjaci, novinari i dobri poznavatelji tradicijskog života iz naroda. O tradicijskom životu Đakovštine objavljeno je nekoliko opširnih radova i monografija. Milko Cepelić objavio je Povijest sela Vuke, Mirko Marković rad o Đakovu i Đakovštini, Tomo Šalić monografiju o Vrbici, Adam Pavić o Gorjanima, Mirko Knežević i Andrija Šuljak o Josipovcu, Šalić i Pavić o Đurđancima, objavljen je zbornik „Strizivojna”, i sl.



Govor. Opširno istraživanje o govoru u Slavoniji proveo je jezikoslovac i antropogeograf Stjepan Pavičić (Vinkovci, 1887. – Zagreb, 1973.) te objavio u kapitalnom djelu „Podrijetlo naselja i govora u Slavoniji” (1953.). Prema Pavičiću ikavsko-jekavski govor sačuvan je u okolici Đakova iz predturskog vremena (Pavičić, 1953: 285). Snažne migracije iz Bosne unijele su ikavski govor u Koritnu, Vuku, Široko Polje, Beketince i Dragotin (str. 281). Bosanski doseljenici unijeli su ili jekavski ili ikavski govor (str. 287). Migracije su uzrokovale mješavinu i stapanje govora u ikavsko-jekavski govor u većini starinačkih sela (str. 298), posebice Forkuševaca, Semeljaca, Kešinaca, Mrzovića, Vrbice i Đurđanaca. Govor sela Strizivojne istraživao je jezikoslovac Stjepan Ivšić (1906. i 1912.), a poslije njega akademik Stjepan Damjanović. Ustanovili su da je taj govor staroštokavski, ikavsko-jekavski (Damjanović, 1998: 12). Tako se također govori u Budrovcima, Piškorevcima i Novim Perkorcima. Božidar Finka upozorio je na Đakovo i Đakovštinu kao lingvistički i dijalektološki problem te predložio postupak istraživanja. (Finka, 1976: 431 – 435) Tomo Šalić zabilježio je osobitosti ikavsko-jekavskoga govora u Vrbici (Šalić, 1990), te u susjednim Đurđancima (Šalić i Pavić, 2006). Milica Lukić objavila je rezultate kraćega istraživanja govora u Mrzoviću, te ustanovila podudarnost s govorom susjedne Vrbice i drugih sela u istočnoj Đakovštini (Lukić, 2004: 51 – 63).

Zaključimo da govor starosjedilaca Šokaca u Đakovštini nije sustavno istražen. K tomu, valja upozoriti na riznicu eponima (naziva naselja, rijeka, polja, šuma, itsl.) u dostupnim izvorima. Istražiti valja i brojne posuđenice (tuđice) u narodnom govoru, posebice orijentalizme, germanizme i hungarizme, koji su ušli u svakodnevni govor tijekom nekoliko stoljeća. Znanstvenice i književnice Vlasta Markasović i Milica Lukić nastoje svojim radovima revitalizirati šokački govor Đakovštine, a to čine i pučki pjesnici i prozni pisci.



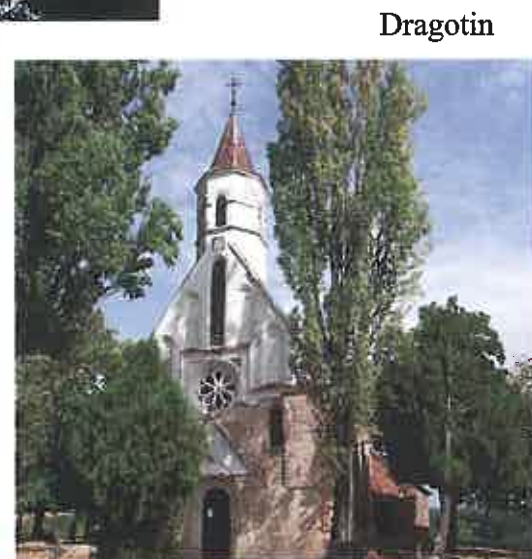
Piškorevčanke
u korizmeno-pokajnom ruhu

Sela u južnom dijelu Đakovštine, graničarska sela

Starinci Hrvati u Đakovštini imaju osobito raskošno svečano ruho, djevojačke frizure i oglavlja udanih žena. Zbog migracija i drugih čimbenika narodno ruho je dvojako. Većinsko šokačko stanovništvo ima jedinstveno raskošno ruho, frizure i oglavlja. Deset sela na jugu Đakovštine zadržalo je graničarsko ruho, djevojačke frizure i oglavlja. To su sela: Mrzović, Vrbica, Đurđanci, Budrovci, Piškorevci, Strizivojna, Novi Perkovci, Dragotin, Trnava i Lapovci. U Lapovcima, Trnavi i Dragotinu zamijećena je mješavina navedenih dvaju obilježja.

Mrzović. Najistočnije selo Đakovštine u Općini Semeljci. Filijala župe Vrbica. Crkva sv. Barbare. Selo na Đakovačko-vinkovačkom ravnjaku, uz cestu Vrbica – Markušica – Tordinci. U Popisu Sandžaka Požega se ne spominje, a u Popisu Kotara Đakovo 1702. je pustoselina, koju je oko 1710. naselilo 12 srpskih porodica iz Bosne (*Acta urbana 1720.*). Oko sredine 18. stoljeća ti su se žitelji iselili, a ušli novi hrvatski i srpski useljenici iz Bosne. Godine 1758. Mrzović imao 39 kuća. U drugoj polovini 19. stoljeća uselio znatan broj Šokaca i Bunjevaca iz Bačke i Podunavskih Švaba. Godine 1910. Mrzović imao 860 stanovnika od kojih 419 Hrvata, 412 Nijemaca i malo stanovnika ostalih narodnosti. Godine 1961. bilo je 1 081 stanovnika, od kojih 1 035 Hrvata, 10 Mađara i 28 Srba. Namjesto Nijemaca 1946. ušli kolonisti Hrvati. Godine 2001. Mrzović imao 639, a 2011. godine 603 stanovnika. Tošo Dabac fotografirao djevojku Josipu/Joziju Kovačević na smotri Seljačke sloge u Zagrebu. Portret se nalazi na novčanici 1000 kuna NDH.





Vrbica. Selo 12 km istočno od Đakova u Općini Semeljci, na južnom rubu Đakovačko-vinkovačkog ravnjaka, uz cestu Semeljci – Stari Mikanovci. Križište prema Mrzoviću. Stara srednjovjekovna katolička župa s franjevačkim samostanom (uništen 1532.) i romaničkom župnom crkvom sv. Bartolomeja (Novi Mikanovci). Od 1703. u Vrbici drvena crkva Pohoda Blažene Djevice Marije Elizabeti, a 1793. uzidana nova crkva. Poslije odlaska Osmanlija župa imala 12 sela. U Popisu Sandžaka Požega 1579. pustoselina *Vrb(n)ica* uz selo Berjan(i)ce u Nahiji Jošava. U Popisu Kotara Đakovo 1702. Vrbica imala 21, a 1758. 40 domova zbog znatnog useljavanja Hrvata iz Bosne. Muškarci bili u biskupovoj konjaničkoj postrojbi. U drugoj polovini 19. stoljeća useljavali Hrvati Šokci i Bunjevci iz Bačke te Podunavski Švabe. Godine 1900. Vrbica imala 798 žitelja, od kojih 532 Hrvata, 202 Nijemca i 29 Mađara. Namjesto Nijemaca 1946. ušli kolonisti Hrvati iz Hrvatskog zagorja, Međimurja i Dalmacije. Vrbica 2001. imala 797, a 2011. godine 730 stanovnika. Monografija: Tomo Šalić, *Vrbica u Đakovštini 1330 – 1990* (1990).

Đurđanci. Selo jugoistočno od Đakova u sastavu Grada Đakova, na južnom rubu Đakovačko-vinkovačkog ravnjaka, uz cestu Đakovo – Vinkovci. Pristup Đakovu kroz Budrovce. Filijala katoličke župe Vrbica. Crkva Imena Isusova. U Popisu Sandžaka Požega 1579. imali samo četiri kuće *doši, aka* u Nahiji Jošava. Godine 1702. bilo 7 domova, a 1840. 48 domova i 380 žitelja. Godine 1857. bilo 477 žitelja. U drugoj polovini 19. stoljeća useljavali Nijemci i dvije obitelji bačkih Šokaca. Godine 1900. bilo 689 žitelja, od kojih 527 Hrvata, 142 Nijemca, 14 Mađara i malo ostalih narodnosti. Namjesto Nijemaca 1946. ušli kolonisti iz Dalmacije. Godine 2001. Đurđanci su imali 574, a 2011. godine 425 stanovnika. Crkveni god ranije su slavili 14. siječnja po julijanskom kalendaru. Zavjetni dan *Suvi petak* odmah nakon Spasova (41. dan poslije Uskrsa). Monografija: T. Šalić i A. Pavić, *Đurđanci kod Đakova* (2006.)

Budrovci. Selo južno od Đakova u sastavu Grada Đakova, u posavskoj nizini, 5 km jugoistočno od Đakova, uz cestu Đakovo – Vinkovci. Filijala katoličke župe Piškorevci. Crkva sv. Nikole biskupa (1796.). U Popisu Sandžaka Požega 1579. imali 7 domova u Nahiji Đakovo. Godine 1702. imali 37 domova. Sredinom 18. stoljeća uselilo nekoliko katoličkih obitelji iz Bosne (okolica Vučjaka) i drugih sela Đakovštine. Godine 1758. imali 44 doma. Godine 1910. Budrovci su imali 1 388 žitelja, od kojih 1 097 Hrvata, 175 Mađara, 73 Nijemca i malo ostalih narodnosti. Godine 1961. bilo već 1 847 žitelja, potom dolazi do opadanja. Godine 1991. bilo 1 538 žitelja, 2001. 1 419 žitelja u 430 domaćinstava, a 2011. godine 1 260 stanovnika.

Piškorevci. Selo južno od Đakova u sastavu Grada Đakova, u posavskoj nizini, 6 km južno od Đakova, uz cestu Osijek – Đakovo – Vrpolje. Katolička župa od 1758. Crkva Preobraženja Gospodnjeg. Filijale Budrovci i Novi Perkovci. Grkokatolička župna crkva sv. Dimitrija. Crkva iz 1906. U Popisu Sandžaka Požega 1579. selo imalo samo 4 kuće u Nahiji Prikraj. Godine 1702. Piškorevci imali 28 domova. U popisu vlastelinstva iz 1758. zapisano 61 domova sa znatnim brojem useljenih hrvatskih porodica iz okolnih sela. U drugoj polovini 19. stoljeća znatna useljavanja drugih narodnosti. Godine 1910. bilo 1 182 stanovnika, od kojih 761 Hrvat, 146 Nijemaca, 137 Mađara, 68 Rusina i Ukrajinaca, 45 Slovaka i malo ostalih narodnosti. Godine 1948. Piškorevci su imali 2 138 žitelja, od kojih 1 730 Hrvata, 323 Rusina, 46 Slovaka, 31 Mađara. Nijemaca više nije bilo (uključeni i Novi Perkovci). Godine 1991. bilo je 1 805, godine 2001. 2 019, a 2011. 1 907 stanovnika.

Strizivojna. Selo južno od Đakova, u zavali rijeke Bič, na niskoj i vlažnoj zemlji, u istoimenoj Općini. u susjedstvu Vrpolja. Nalazi se na križanju magistralnih željezničkih pravaca Zagreb – Vinkovci – Tovarnik i Osijek – Šamac – Sarajevo (kolodvor Strizivojna-Vrpolje). Najjužnije selo Osječko-baranjske županije. Godine 1702. u selu je bilo 37 starinačkih domova. Muškarci služili u biskupovoj konjaničkoj postrojbi. Godine 1745. Strizivojna je oduzeta od biskupijskog vlastelinstva i pripojena Vojnoj granici u kojoj je ostala do 1881. godine. Do 1928. filijala župe Vrpolje. Crkva sv. Martina iz 1836. dograđena 1937. Na zajedničkom groblju stajala crkva sv. Stjepana kralja, zvana *Kraljeva*. Godine 1812. u selu je bilo 66 domova i 818 žitelja. Do 1851. broj seljana se povećao na 1.163 (*Strizivojna*, 1998: 41). Godine 1910. bilo 1 383 žitelja, od kojih 1 249 Hrvata, 58 Mađara, 27 Nijemaca, 37 Srba i malo drugih narodnosti. Godine 1961. bilo je 2 267 stanovnika. Godine 1991. u Strizivojni je bilo 2 727 žitelja. Godine 2001. bilo je 2 758 žitelja u 775 domaćinstava, a 2011. godine 2 525 stanovnika. Zbornik „Strizivojna”, 1998.

Novi Perkovci. Selo jugozapadno od Đakova u sastavu Grada Đakova, u posavskoj nizini. Filijala katoličke župe Piškorevci. Crkva sv. Antuna Pustinjaka iz 1911. Novi Perkovci nastali su 1745. godine pri razgraničenju Vojne granice i biskupijskog vlastelinstva doseljavanjem stanovnika Starih Perkovaca, koje selo je pripalo vojnom području. Na lokaciji Novih Perkovaca ranije bilo selo Radinovci, koje se spominje u Popisu Sandžaka Požega 1579. te imalo 14 kuća i bilo u Nahiji Dragotin. Nakon odlaska Turaka Radinovci imali 11 katoličkih domova, ali su žitelji do 1820. raseljeni po okolnim selima. Godine 1900. selo imalo 297 stanovnika od kojih je 290 Hrvata. Do 1953. godine broj žitelja se povećao na 415. Godine 1991. bilo 352 žitelja, 2001. godine 306 žitelja u 79 domaćinstava, a 2011. 246 stanovnika.

Dragotin. Selo jugozapadno od Đakova u Općini Trnava, na krajnjim obroncima Dilja. Spominje se već 1332. godine. Srednjovjekova katolička župa s crkvom sv. Ivana, kasnije sv. Marka, imala osam filijalnih sela. Osmanlijska vojska 1682. utaborila se na području Dragotina i učinila velika zlodjela, te su Dragotin i susjedna sela opustjeli. Staru crkvu obnovio je biskup Petar Bakić 1725. godine i tada je posvećena Žalosnoj Gospi, a Dragotin postao okupljalište hodočasnika. Godine 1752. ovamo useljavaju katolici iz Bosne (Plehan) te neki starinački rodovi iz okolice. Crkva je renovirana 1899. godine. Sada su u tijeku radovi na sanaciji. Groblje stoljećima je bilo središnje za filijalna sela. Godine 1813. Dragotin je imao 142 žitelja, godine 1900. 262 žitelja, 1953. 362 žitelja, s tendencijom opadanja: 1991. bilo je 290 žitelja, 2001. 362 žitelja u 118 domaćinstava, a 2011. 254 žitelja.

Lapovci. Selo na istočnoj podgorini Dilja, jugozapadno od Đakova, u Općini Trnava. Spominju se 1422., kada su pripadali posjedu Nevna. Filijala katoličke župe Trnava. Crkva sv. Bartola iz 1869. Prema Popisu Sandžaka Požega 1579. selo imalo 14 kuća i pripadalo Nahiji Dragotin. Godine 1702. bilo 13 domova. Selo se dobro razvijalo pa je 1758. imalo 30 domova. Tijekom 19. stoljeća ušlo nekoliko rodova iz okolice. Godine 1857. Lapovci su imali 385 žitelja, a 1880. ukupno 514 žitelja. Godine 1910. selo doseglo demografski vrhunac. Bilo 654 žitelja, od kojih 547 Hrvata, 78 Nijemaca, 19 Mađara i nešto ostalih narodnosti. Godine 1961. bilo je 643 žitelja. Broj stanovnika stalno opada, pa je 1991. bilo samo 400 žitelja, 2001. 362 žitelja u 118 domaćinstava, a 2011. 280 žitelja.

Trnava. Selo na istočnim padinama Dilja. Općinsko središte. Selo poznato od srednjeg vijeka. Prema Popisu Sandžaka Požega 1579. Trnava s mahalom Podvršje i vinogradima imala 14 domova i pripadala Nahiji Dragotin. Godine 1702. popisano je 18 starosjedilačkih domova. Katolička župa od 1758. Stara drvena crkva Svetoga Križa i nova sv. Trojstva na brdu. Župi pripadale filijale Levanjska Varoš, Dragotin, Lapovac i Musić. Područje Trnave poznato je kao vinogorje đakovačkoga spahiluka, te izgrađen vinski podrum i biskupov ljetnikovac (1760.). Godine 1758. u Trnavi je bilo 35 kuća, a 1803. samo 29 kuća. Krajem 19. stoljeća bilo je 64 kuće sa 554 stanovnika, od kojih znatan broj useljenika Nijemaca i Mađara. Godine 1910. Trnava je imala 1 031 žitelja, od kojih 858 Hrvata, 81 Mađara, 61 Nijemca i malo ostalih narodnosti. Novim useljavanjima Trnava je 1953. imala 1 208 stanovnika, od kojih 1 173 Hrvata te malo žitelja ostalih narodnosti. Broj stanovnika postupno se smanjuje, pa je 1991. u Trnavi živjelo samo 725 stanovnika, od kojih 699 Hrvata. Godine 2001. Trnava je imala 703 žitelja u 229 domaćinstava, a 2011. imala 630 stanovnika.



Život i običaji graničarskih sela Đakovštine

Graničarskim selima nazivamo uski pojas sela koji se nalazio uz nekadašnju Vojnu Krajinu – Granicu. To su sela od Trnave na zapadu, preko Lapovaca, Novih Perkovaca, Strizivojne, Piškorevaca, Dragotina, Budrovaca, Đurđanaca i Vrbice, do Mrzovića na istoku. Narod ih još naziva „prikrajci”.

Društveni život u prošlosti ovog đakovačkog kraja obilježavale su velike obiteljske zadruge u kojima se živjelo na temelju zajedničke ekonomije i određenih nepisanih, ali međusobno poštovanih pravnih regula.

Iznimno se držalo do zemlje, šume, konja, a time i do brojnih i raznolikih pučkih običaja vezanih za različite poslove na selu. To su: oranje, sjetva, kosidba, kupljenje sijena, žetva, komušanje kukuruza, čijanje perja, odlazak u kiriju; različite mobe: međusobno pomaganje, svinjokolje, pečenje rakije, berbe grožđa itd.

Jako se držalo i do životnih običaja: rođenje, svadba, smrt, a redovito su održavani godišnji običaji vezani za crkvene blagdane: Badnjak, Božić, razdoblje korizme i Uskrs. U pučkoj kulturi značajno mjesto zauzimaju blagdani: Duhovi, Tijelovo, Velika Gospa, Svi sveti te mjesni crkveni godovi – kirbaji ili kirvaji.

Šokačka tradicijska kultura na đakovačkom području, kao i na cijelom prostoru istočne Hrvatske – u današnje vrijeme njeguje se i čuva kroz aktivnosti Kulturno umjetničkih društava, preko brojnih priredbi i manifestacija.

Žensko i muško tradicijsko odijevanje u graničarskim selima

Svećenik iz Otoka kod Vinkovaca, Josip Lovretić, otisnuo je značajnu monografiju o godišnjim i životnim običajima, načinima i modalitetima odijevanja i obuvanja, te svim aspektima seljačkog života sela Otoka u drugoj polovini 19. stoljeća. S obzirom na blizinu i dosta sličan način odijevanja graničarskih sela, nezaobilazan je Lovretićeve etnografski rad za Đakovštinu.

Nošnju navedenih sela etnologinja Zdenka Lechner opisala je kao „graničarski tip nošnje vinkovačkog stila”.



Đurđanačke snaše nakon nedjeljne svete mise, 1965. god.
„Druge” nediljom popodne, Trnava 1950.



Nikolić Marija i Janja,
Trnava, 1945.



Dječaci odjeveni
u svečano ruho.
Đurđanci 1935. g.

Temeljno je ruho ženskog i muškog inventara Đakovštine (Slavonije i Baranje) bijela platnena nekrojena košulja – rubina s vrlo arhaičnim korijenima. Postrenesansni utjecaji doveli su sredinom 19. stoljeća u graničarskim dijelovima Đakovštine do podjele rubine u dva dijela. Na oplećak i rubinu (skutu) koji i dalje zadržavaju tektoniku cjelovite rubine.

Utjecaj građanskog odijevanja očituje se u nastajanju švapskog, odnosno malog oplećka s uskim, ravnim i otvorenim rukavima, za razliku od starinskog, velikog oplećka s karakterističnim širokim rukavima koji počinju na naboru širokog izreza.

Pučanstvo Đakovštine u prošlosti se odlikovalo bogatstvom izrade i vrstama različitih tekstilnih predmeta od domaćega tkanja, veziva i čipke. Tkanja su rađena od kudjelje, lana, pamuka ili vune i u kombinaciji različitih materijala – već prema namjeni izrađivanog predmeta.

U graničarskim selima kao i u cijeloj Đakovštini bilo je bezbroj vrsta svagdanjih, radnih, pokajnih, polusvećanih i svećanih narodnih nošnji za žene, muškarce i djecu. Vrste su se dijelile prema materijalu i vrsti tkanja; načinu, vrsti i bogatstvu ureasa, ali i materijala za njihovu izvedbu, prigodi uz koje su nošnje nošene. Veliki i mali oplećci i gornje i donje rubine (krila) kod ženske nošnje, rubine (košulje) i gaće, ali i dvogaće, kod muške nošnje izrađivani su od svagdanjeg, čistog lanenog i pamučnog tkanja, različitog ćenarskog pamučnog tkanja, polsvilenca, ali i svilenca za najsvećanije prigode. Po starosti i ljepoti treba izdvojiti ženske vezenke s utkanim, čunčanim ili navezenim ornamentima – u jednoj, dvije ili više boja ornamenta po svagdanjem tkanju, što su ujedno bila korizmena i adventska ruva. Posebnu vrijednost imaju ženske i muške pripletano – raspletane rubine, enklovane, šlingane, necane, vezene svilom i zlatom direktno po podlozi ili preko papira; rubine ornamentirane u kombinaciji svila – zlato, ali i novije mode sa štikovanim dodacima – šlinganim strojno.

Uz oplećke i rubine u okviru ženske nošnje nošene su sukladno suvrsticama prikladne marama (čošak) oko vrata, tkanice i pojasi oko pasa, tkane pregače i štofani i svileni opregi, crni, crveni, tamno crveni, braonski, bijeli u paru s maramom.

Marica Vladić i Ivka Erdeljić iz Budrovaca:

I onda smo, eto, bile cure. Sve je bilo onako skromnijega i boljega, prvo je bila kaka rubinka raspletana, pa malo čipka enklana. Onda je poslije bila spljetanka. To je bilo malo bolje. Onda iza toga je bila boranka pa su znali bit špicevi štikani, ali to su sve žene na ruke radile, ni to bilo mašine. Onda iza toga se bijelom svilom rubina, pa žutom svilom rubina pa šarenom svilom rubina, e, onda kad si se navukla zlatom rubina, onda si već bila cura svojih 19 godina, a roklja je bila zadnja. Kad si roklju navukla onda si se mogla udat. I svilene suknje, za Uskrs smo dobivale svilene suknje i bluze.

U okviru muške nošnje nošeni su prikladni kamizoli: štofani, čovani i svileni prsluci, pucovani žutom dugmadi i opšiveni crvenim šujtašom, tkanice i kožni remeni. Uz rubine muškarci su kasnije počeli nositi i rajtozne, hlače za jahanje, u gornjem dijelu široke, a uz koljena i listove usko priljubljene.

Za hladnijega vremena žene su nosile obrtničke proizvode – cifrane kožuhe na ogledalca, a muškarci cifrane pršnjake, ali i vunene valjane rekle.

Uz rekle su nošene i fusekle – vunene valjane čarape na istom principu i s istom šarom kao kod rekle. Obuća je bila brojna i raznolika za žene i muškarce, ali i za djecu koja su za ljetnjeg vremena najčešće nosila različite pletene počne podšivene kožom i kožne papučice. Odrasli su nosili opance s obojcima, opance kapičare, opance s kalančorom, bagom opance, ženske sandale.

Janja Mikić i Elizabeta Molnar iz Trnave:

Onda se to počelo tako od djetinjstva, onda prva rubina je bila svilom ozdol, druga je bila svilom do polak, treća je bila svilom u rozu, četvrta svilom i zlatom, pa pulijanka pa zlatom za njen, e, onda koji roklju i svilu ko se ni udo onda je to dalje bilo, a ovo su sve bile... kao djevojka svila, suknja i bluza ili roklja i bluza. Roklja tkano, ja sam tkala, ja sam isto sa svilom se pucilo, a tanki pamuk. To je bio numero, ne znam ja ni koji bijeli što se zvao, onda se to tkalo i krojilo. Poslije se to kupovalo. Pred rokljom je bilo zlatom rubina, bilo po papiru ili bilo ubjerano, na stanu se ubjeralo ili po papiru pa i dan danas to vezu preko papira zlatom, to se radilo. Uzduž se vezlo, svilom ozdol, a roklja je bila tako kao suknja se vezala, imala je neko je štiko neko je svilom krpo neko je čisto. A moja seka je imala kroz polak štikanu i svilom žutom popunjivano.

Na ovom području dukati nisu bili samo zlatni novac, već i specifično obilježje kao nakit muškaraca, posebice žena. Muškarac je za svečanih prigoda dukatima, cvijećem i zelenilom krasio svoju kapu ili šubaru, a cure i snaše su ih nosile povezane oko vrata na svilene vrpce u polukružne struke u što većem broju, prema imovnome stanju, male ili velike. Uvezivani su koncem u četvero, u šestero, u osmero, prema tome kolika se čvrstina željela postići.

Dukati su nošeni u broš, mali u obliku grozda, u skupini po tri ili samo veliki okrunjeni dukat – postavljeni su na pletenicu, oko kukme na zlatari, ali i naprijed na maramu oko vrata. Dukatići su nošeni u ušima kao ušnjaci ili dukatić na prstenu. Kroz povijest dukati su predstavljali imovinu žena, ali su istodobno bili i obiteljska imovina.

Muškarci su na glavi obvezno nosili šokačku kapu – šešir, običnu čovanu ili svečanu plišanu – prema prigodama. Čovana kapa izrađivana je od vunene pusti, a plišana od miješane zečje i devine dlake.



Ivana Aladić,
mlada udana žena u
najsvečanijem ruhu:
oplećak i rubina
vezeni bijelom svilom,
marama vezena
šarenom svilom,
oglavlje: zlatara, gusto
izvezena srebrnim
konceom.
Vrbica, 2005.



Lidija i Zvonko
Zetović,
Budrovci 2013.



Obitelj Šarčević
odjevena u svečano
šokačko ruho,
Đakovo 2008.



Marica Bošnjaković, Đurđanci.
Izbor za najljepše nošeno ruho,
Đakovački vezovi 2013.

Stariji su nosili kape tamnije boje. Uz štrikane rekle, sometne hlače i rajtozne, cifrane pršnjake, kožuve i opance ili čizme – kape i šubare kupovane su po velikim robenim vašarima u susjednim selima.

Prvih nekoliko godina života maloj su djeci, bez obzira na spol, odijevali duže jednostavne košuljice (skutare) izrađene od običnog domaćeg platna. Bile su otvorene na prsima i kopčale su se gumbićima, dugmićima, pucetima. Za djevojčice su krojene skutare s otvorenim rukavima, a za dječake s rukavima skupljenim u zapešću. Ljetne skutare bile su s kratkim rukavićima ili bez njih. Struk se opasivao manjim vunenim pojasom, tkanicom. Dječja odjeća nije se posebno ukrašavala. U Đurđancima, dječaci pred školu nosili su gaće i rubinu, a djevojčice oplečić, skute, opreg i maramu oko vrata naprijed prekrizenu. Dječaci su na glavi nosili šešire, a djevojčice su bile bez pokrivala ili su nosile marame.

Dječaci i mladići odijevali su rubinu i gaće, te preko rubine frosluk. Razlikovalo se radno od svečanoga ruha. Radno ruho bilo je od grubog domaćeg platna, jednostavne izrade, a svečana rubina i gaće pomno ukrašeni čipkom zvanom sastav, rasplet, rupicama (šlinga), domaćom čipkom i vezom na grudima i oko nogavica. Vez je postajao sve raskošniji pa se oko 1940. vezlo svilom i zlatnom žicom. Obvezni dio ruha bio je šešir zvan kapa, u svečanim prigodama baršunast, plišana kapa. Mladići su u svečanim prigodama šešir kitili na zadnjem dijelu ili s lijeve strane prirodnim cvijećem – šumicom, muškatlom, a imućni i dukatićima. Kapa se skidala s glave samo u crkvi, na sprovodu, prolazeći pokraj kumove kuće. Obuvali su opanke, sandale ili čizme. Za hladna vremena muškarci su odijevali krzneni pršnjak ukrašen višebojnim ornamentima i ogledalcima te štrikanu reklju, plavi kaputić od valjane vune s karakterističnim ukrasima na rukavima i donjem rubu – ružmarinom, srcetima. Nosili su i čarape, fusekle, izrađene na isti način i s istovjetnim ukrasima.

Djevojčica se nakon četvrtog razreda osnovne škole počela odijevati poput djevojke, ali u skromnije izrađeno ruho. Kako se približavala pubertetu, ruho je bivalo sve finije i ukrašenije. Svečano se ruho odijevalo kod odlaska na misu, za crkveni god ili u svatove.

Seoska moda, pod utjecajima građanske kulture i opće industrijalizacije na ovim prostorima na prijelazu 19. u 20. stoljeće mijenjala se i raslojavala. Od toga vremena sve su češći unosi industrijskih tkanina u seosko ruho. U potpunosti su prevladali polovinom 20. stoljeća kada narodno ruho i u đakovačkom kraju nestaje.

Žensko tradicijsko češljanje

Veoma je važan podatak svećenika Josipa Lovretića koji u svojoj monografiji s kraja 19. stoljeća donosi usporednu građu o djevojačkim frizurama i pokrivanju glave za pedeset sela istočne Slavonije:

djevojačka pletenica od mnogo sitnih pramenova kose karakteristična je za šire istočno panonsko područje.

Frizure s kojima bi se moglo usporediti ovo naše djevojačko češljanje ne nalazimo u građi bližih pa ni nešto daljih europskih stilskih epoha. Srodne frizure u cjelini i u pojedinim bitnim sastavnim elementima nalazimo tek kod ženskih frizura rimske carske epohe, kakve su imale carice prikazane na kovanom novcu i u punoj plastici. Osnovne sličnosti su u glavnim elementima frizure: u pletenici od mnogo pramenova, uređenju prednjeg dijela frizure i u lancu ili vrpci preko glave. Razlike postoje tek u ukrašavanju frizure cvijećem, kojemu nema traga u rimskom materijalu, a kod nas se redovito i obilno koristi.

Marica Vladić i Ivka Erdeljić iz Budrovaca:

Nas je bilo sigurno deset do petnaest djevojaka. 39-e smo rođene. I onda nas zove velečasni u red. Ona koja je najstarija ta stane na polovicu, pred oltar, a koja je drugi mjesec – jedna vamo, jedna tamo i tako redom. I onda nas je tako od najstarije poslagao. E, onda smo još išle u red u cocama. Dok nisi navršila 17 godina tu nema cupa, kakvi cup. Znaš kad, ja znam da sam se prvi put počesljala u cup? Kad se baj Šima Ciganović oženio. I onda smo, eto, bile cure.

Cvijeće tu prepoznamo kao izrazit slavenski kulturni element, koji predstavlja simbol djevojaštva. Razlika je i u kićenju frizure dukatima koje je najvjerojatnije orijentalni utjecaj, a u Slavoniju je dospio posredstvom Turaka u 16. i 17. st. Kod rimskih carica takve se frizure javljaju od sredine 3. do kraja 5. stoljeća. U to doba Panonija u Rimskom Carstvu predstavlja važnu provinciju iz koje potječe niz rimskih careva. Danas se ne može utvrditi je li to bila frizura autohtonog panonskog stanovništva koja je postala moda u Carstvu. Činjenica da se ta frizura očuvala na ovom prostoru kroz tisućljeće i pol dokazuje kontinuiranost stanovništva unatoč brojnim dramatičnim događajima koji su potresali panonsku nizinu.

Sela graničarske kulturne provenijencije njeguju iste standarde ponašanja kada je u pitanju češljanje u odnosu na životnu dob, status i prigodu, ali s osebujnim razlikama od paorskih sela Đakovštine. Češljanjem i oglavljem pokazivala se razlika u godinama i statusu. Mlađe djevojčice kosu su plele u košaricu, starije u cocu, a djevojke u cup. Mlade udane žene glavu su pokrivala šamijom, a starije maramom.

Djevojčice su češljali u pletenice, a kad su pošle u školu, pravili su frizure u košarice. Potom, s nekih desetak godina, kosa se češljala u cocu. Žensko tradicijsko češljanje tako je složeno da se ženska



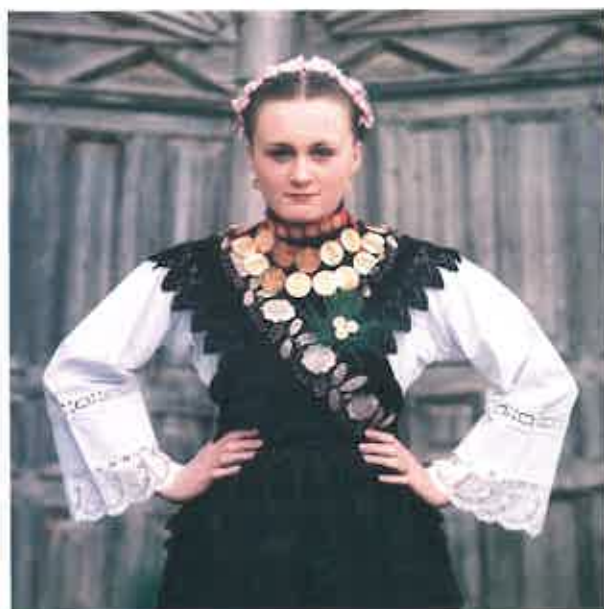
Marina Mikić, šokačka ljubav-tradicijsko odijevanje i konji. Trnava 2011.



„U Budrovci, na Nedilju bilu” 2004.

Mirko Damjanović, Strizivojna 2009. Zimsko odijevanje.

Budrovčanka u graničarskoj nošnji, mali oplećak *švapski*. Budrovci 2004.



osoba ne može češljati sama, nego je češlja majka, baka ili žena iz sela koja zna češljati. Kosa se prala domaćim sapunom u kišnici, a zbog sjaja i mekoće kose u vodu se dodavalo malo octa. Češljale su se češljem od goveđeg roga. Tijekom češljanja kosa se obilno mazala svinjskom mašću, a za pridržavanje kose koristile su se metalne ukosnice – ornaidle.

Coca se plela od vlastite kose, a one koje nisu imale dovoljno uplitala bi tuđu kosu. Češljale su se subotom uvečer, a prije spavanja kosu bi povezale maramom kako se frizura ne bi pokvarila. Nedjeljom su cocu okitile cvijećem, a u svečanijim prilikama i pokojim dukatićem. Od cvijeća su se najčešće kitile šebojem, muškatlom i šumicom. Nakit su uglavnom činili dukati prišiveni na traku, povezani u grozd kao broš ili ukras u ušima. Preko glave mogao se staviti i lanac zlatne boje. Kako su djevojčice ranije stasale u djevojke, počele su se češljati u cup, pletenicu od tuđe kose koja se pričvrsti za kukmu, izdvojeni dio kod češljanja vlastite kose.

Uz ovakav način češljanja bili su obavezni zulufi koji su u početku bili ravno odrezani, a kasnije pod utjecajem mode brenovani – tehnika uvijanja kose metalnom žicom umetnutom u držalo. Nošenje zolufa pripada dalekoj prošlosti, a mijenjao se i oblik razdjeljka. Prvotno su češljali razdjeljak po sredini glave, a kasnije se kosa odizala tako da više nije bila sasvim priljubljena uz glavu ili bi češljali razdjeljak sa strane. Djevojke su se češljale u cupove svake nedjelje ili u svečane dane. Kao ukras stavljao se lanac preko glave, cvijeće, ljeti prirodno, a zimi kupovno, dok su imućnije djevojke stavljale i dukate. Djevojke su nosile i marame koje su vezale ispod brade, i to nekoliko vrsta: cicane marame, žutare ili bijele marame obrubljene čipkom. U vrijeme korizme i adventa ni coca ni cup nisu se ukrašavali dukatima, a nosile su se plišane, tamnije, štofane marame.

Oglavlje nevjeste, *mlade*, razlikovalo se od djevojačkoga ukrašavanja. Na frizuru se stavljao visoki voštani vijenac, a odostraga je pričvršćen vjenčić pleten od ružmarina i pozlaćen bojom. Mladenkin vijenac ili kruna u starije je vrijeme bio domaće izrade, sastavljen od pravoga ili umjetnoga cvijeća, a kupovni voštani vijenci i bijela boja utjecaj su gradske mode. Vijenac je važan zbog svojih simboličnih i magijskih značenja i poruka: po njemu se mladenka poznaje, ali on je i štiti, te iskazuje njezin prijelazni status između djevojaštva i statusa udane žene. Nakon ponoći nevjesta je povezala glavu šamijom, što je bio izravni pokazatelj njezinoga novoga statusa – statusa udane žene.

Udane žene glavu su obavezno pokrivala rupcem. To predstavlja izraziti slavonski element. Nakon udaje žene su kosu šišale tako da se pojedini pramenovi odrežu do korijena kose kako bi kosa bila tanja te da glava ne izgleda velika.

Za uređenje ogavlja udane žene potreban je čočak. To je trokutasti podložak omotan platnom i ispunjen čvrsto složenim komadićem tkanine tako da se dobije jastučić u koji se mogu zabadati pribadače.

Kao donje pokrivalo služila je bijela platnena kapica – pocelička – koja je nad čelom malo više izrezana da se ne bi vidjela ispod šamije i marame. U nju je na donjem kraju uvučena uzica koja se sveže oko čočka.

Kod uređenja glave udane žene postupak je sljedeći:

- 1) češljanje i uređenje kose umatanjem čočka,
- 2) pokrivanje kose kapicom – poceličkom,
- 3) slaganje svečanog rupca – šamije ili
- 4) slaganje donjeg rupca crvenka (mlađe žene) ili povezala (starije žene) i prekrivanje gornjim rupcem – maramom

Kod mlađih i starijih žena prvi dio slaganja oglavlja izvodio se jednako. Kosu se podijeli razdjeljkom po sredini od čela do zatiljka. Zatim se kosa sa svake strane usuče prema zatiljku po cijeloj dužini i tako se dobiju dvije šnekle (Piškorevci, Strizivojna) ili bikulje (Budrovci), odnosno pletenice koje se malo izvuku ispod šamije.

Šamija je gornji rubac koji su nosile mlađe žene samo svečanim danima. Trokutasto je krojena, a kod ukrasa se razlikuje čeona traka i pet traka koje se zrakasto pružaju prema zatiljku. U donjem uglu je ukras koji pokriva čočak, a uz šamiju je i samostalna mala uska traka – pojas, ukrašena jednako kao šamija. Ima ih više vrsta, a najsvečanija je gusta šamija koja se nosila samo prvom nedjeljom u mjesecu (mlada nedilja) i većim blagdanima uz najsvečaniju nošnju – ruvo zlatom. Krojena je od glota (kupovno crno pamučno platno) i izvezena – krpana zlatom – srebrnim nitima, kuštravim zlatom – spiralnim oblikom srebrne niti, biserima – duguljastim i okruglim sjajnim perlicama i pulicama – šljokicama. Trake su izvezene tako da se podloga uopće ne vidi, a razdvojene su trokutastim oblicima.

Udana žena na glavu najprije stavlja kapicu, a preko nje povezuje maramu. Ta dva sloju u svečanom ruhu predstavljaju oglavlje koje samo po sebi djeluje cjelovito. Preko nje, kao gornji sloj, dolazi marama trokutastoga oblika, obično izrađena od crnoga pliša ili svile i ukrašena vezom sa žutim ili bilim zlatom, srmom ili svilencem. Marama se na glavi slaže, povezuje uz pomoć iglica tako da od nje nastaje neka vrsta kapice, zvana šamija. I dok je po drugim dijelovima Slavonije povezivanje šamija gotovo u svakom selu drukčije, u Đakovštini postoje samo dva načina povezivanja: paorski i graničarski. Suvremeni stanovnici u selima Đakovštine više koriste naziv sela: po gorjanski ili budrovački nego po paorski ili graničarski. Đakovštinu karakteriziraju šamije vezene na crnoj podlozi svilom, a svečane šamije vezene su zlatom. One mogu biti ritke i guste. Starija tehnika veza je zlatom naskroz, a novija zlatom po papiru. U prvom slučaju zlatnom niti se veze direktno na podlogu od svile, pliša, glota, a u drugom se ornamenti izrezani od papira apliciraju na podlogu, a preko njih se veze zlatom pa su

ornamenti reljefno istaknuti. Motivi zlatoveza na šamijama su različiti: rastov list, žir, žitni klas, loza s grožđem, cvjetna grana, tulipani, frčke, zvizda, srceta, tičice i drugi. Poznati etnograf Josip Lovretić u svojoj monografiji „Otok” uzima polovinu 19. stoljeća kao početak nošenja šamija vezanih zlatom.

Početak 20. stoljeća među maramama udanih žena bile su još i *turske šamije*, nazvane po trgovcima koji su ih donosili iz Bosne i prodavali po selima Slavonije. Prema današnjim podacima koji se slažu s daljnjim Lovretićevim navodima, žene su povezivale *tursku šamiju* kroz cijelu godinu. Na temelju podataka koje danas imamo smijemo pretpostaviti da su *turske šamije* sačinjavale još krajem 18. stoljeća dio ženske opreme, a možda i ranije. Sinonim za *tursku šamiju* je pravita ili farbaná šamija. Kako je u odnosu na šamiju zlatom bila uistinu tamna, nazivaju je i mrkom šamijom.

U graničarskim selima razlikujemo tri vrste šamija: gustu, ritku i šamiju vezenu svilom. Gusta šamija, šamija vezena zlatom ili zlatara povezivala se u najsvečanijim prigodama. Ritka šamija je šamija vezena zlatom, ali s rjeđim ornamentima i nju su nosile starije snaše. Šamija vezena svilom povezivala se u adventu i korizmi uz rubinu spljetanku. Da bi se šamija pravilno povezala, potrebno je imati pocelicu, čočak, pojasak, nakit i pribadače. Kiti se dukatićima oko čočka, asparagusom, šumicom i cvijećem. U obične dane mlade snaše su nosile jednu vrstu šamije, zvanu crvenak ili crvenko, koja je služila kao podvezalo, podmaramka. Starije snaše nosile su marame tamnih boja, crnu i tamnoplavu. Ako bi žena rano postala udovicom, također je skidala šamiju i povezivala glavu maramom.

Šamiju nikada ne povezuje sama snaša, nego joj pomaže netko iz kuće ili susjedstva. Često se u svakom selu nađe pokoja žena vješta češljanju i povezivanju šamija. Frizura udane žene mnogo je jednostavnija jer je uvijek pokriva pa se snaša može počešljati i sama, ali za povezivanje šamije i njezino kićenje mora joj netko pomoći. Oglavlje je označavalo dob, pripadnost, prigodu u kojoj se nosi. Ukrašene i skuplje šamije nosile su mlađe snaše. Kada su prošle određenu dobnu granicu ili rodile prvo dijete, nosile su šamije omotane oko glave, a preko toga je dolazila kvadratna marama presavijena u trokut, koja se vezala jedanput pod bradom. Za vrućih dana ili pri poslu, krajevi su bili prebačeni na tjeme. Te su marame mogle biti kupovne, tkane, jednostavne ili ukrašene.

Šamije svilom vezene su svilenim koncem u raznim bojama. Kod molovane šamije ukrasi su se pravili bojenjem. Izrada molovanih šamija u selu je bila samo kratkotrajna moda, 40-ih godina 20. stoljeća.

Kod svakodnevnog ogavlja mlade žene su preko poceličke prvo stavljale crvenak – trokutasti crveni rubac od cica s crnim ili bijelim točkastim uzorkom.

Cic je kupovno platno s uzorkom.

Starije žene na poceličku su stavljale trokutasti crni rubac – glotano povezano. Crvenak i povezano na glavu se stavljaju jednako kao šamija, ali se pri tome nije moralo paziti na slaganje uzorka.



Frizura rimske carice - sličnost sa češljanjem u *cup*



Češljajla Kata Kladarić, Budrovci, 2009.



Marica Vladić i Kata Kladarić češljajle iz Budrovaca

Josipa Zetović počešljana u *cocu*, Budrovci



Preko crvenka i povezala prekrivao se četvrtasti gornji rubac – marama koja se dijagonalno presavije i sveže pod bradom. Vrsta i boja marame ovisila je o starosti žene, crkvenoj godini i godišnjem dobu. Osim toga, marame su se morale uskladiti s ostalom odjećom. Mlađe žene nosile su marame krpane zlatom, krpane svilom, štikane, štofane, plišane, vunene, čovane, žutare, farbarice itd., a starije žene marame šiške-mariške, čovane, vunene, farbarice. Marame starijih žena bile su u tamnijim nijansama.

Svadbeni običaji

Licitarski proizvodi pronašli su svoje mjesto i u hrvatskim svadbenim običajima, odnosno sklapanju braka koji je važan trenutak u životu pojedinca i zajednice, preduvjet za stjecanje i odgoj potomstva, za nastanak života samog. Mnogobrojni opisi svadbenih običaja u Hrvata pokazuju da su oni sastavljeni od više glavnih skupina običaja.

Djevojke dorasle za udaju:
Marica i Bara Mikić, Janja Nikolić
Trnava, 1956.



Ovaj trenutak spada u predsvadbene običaje kojima se ispituje spremnost obiju strana za sklapanje braka.

Marija Jović iz Piškorevaca, zvana teta Seka, ispričala nam je o tim običajima: *Ovako je to bilo nekada... ja to nisam dobila, ali njeke cure u selu i to samo ako je momak bio bogatiji, bome jesu... To je bilo prije zaruka, na kirbaju, a kirbaj je u ljeto, dođu svekar, svekrva i mladoženja i sastanu djevojku pred crkvom i onda š njom pred šatre i kupe joj veliko srce, beba, medenjaka i opijala. Bude tu i preko sto opijala. To se kao običaj zove prvi kolač. Djevojka sve te darove nosi vezane u marami pa ako kod kuće roditelji to prihvate, znači da bi na jesen mogli biti i svatovi.*



Vežanje šamije:
šamija, *pacelička*, *čočak*, uska traka-pojas, šumica i dukati



Evica Blažinkov
vezuje *crvenka* Katarini Plančak, Piškorevci

Svečano odjevene druge iz Strizivojne:
djevojka počešljana u *cup* a snaša povezana u *gustu* šamiju



Snaše pred crkvom,
iza svete mise, u kolu (*ritke* i *guste* šamije)



Simbolično značenje licitarskog srca već smo spomenuli, bebe simbolično označavaju plodnost, želju za potomstvom.

Zdenko Šarčević iz Đakova kazivao nam je o običaju *muntanja* – licitiranja kumovske grane iz Novih Perkovaca:

Kumovska grana je dio kumovske časti. To je ono što kum donese u svatove. Prije večere uvijek se ostavilo mjesta, jedan stol za kumove. Stari kumovi (kumovi roditelji) su donosili kumovsku čast. To je: kumovska grana, pečenka, prase i torta s kolačima. Kad se kaže da ide kumovska čast, izlaze svirači. Uvijek je išao bečarac za doček. Onda unose tu čast, gosti gledaju, to bude zanimljivo, jedna od stvari je ta grana. To je bio jedan manji borić da se može nositi u ruci, ne nešto veliko, i on je bio okićen, osnovno je bilo mačci, to su oni bomboni u raznim bojama obloženi sa sjajnim papirom. Recimo povješaju se cigarete isto tako zavežu i povješaju, vješali su se i licitarski detalji, ali mali, malo srce, sve tako nešto manje i recimo da bi to bilo malo šarenije stavljalo se pucalice, kokice. To je sve na koncu bilo nanizano da bude još malo zgodnije. I recimo ta grana ona se onda muntala, prodavala. Jedan od razloga je taj što je taj novac sav išao mladencima, možda je to bio jedan davni povod, svi ti običaji, kao što je običaj plesa sa mladom, može biti jedan od razloga da mladenci još zarade.

Prije su svatovi na selu bili po kućama, pa je to nekako sve bilo blizu. Kum to doveze pa bude u selu, danas ove sale, to sad više, evo, otkako su sale počele rijetko ima tako što kumovska čast. Može biti i u domu, ali drugačije je nego nekad u kući. To je u kući bilo ljepše, uže, manje svijeta, manji krug ljudi. Bilo je intimnije, domaćije, ljepše, mirnije, uglavnom to je bio taj običaj i recimo sad kad pričamo o toj grani, ona se prodavala pa tamo negdje poslije 12 sati. Znači, kad je mlada u pola noći plesala. Nakon toga mlada se otišla rasprediti i kada se ona vrati još malo se zabave. Nakon toga kad se mlada vrati, malo se proveseli, još onda ide to muntanje ili prodaja te grane. To je ovaj, znači, djever, on je čuvao tu granu, sa te grane se ništa nije smjelo, čuvao je granu cijelo večer, ništa se nije smjelo ukrasti, uvijek bude dečki pa neko hoće otkinut cigaru ili nešto. Djever je mladoženjin brat. On je to čuvao nekom šibom ili kuhačom. Taj običaj je onako zabavan, interesantan, ljudi zbog cigare ili nešto, jednostavno idu malo djevera zezati, pokušaju uzeti, onda on to brani, tako to bude zanimljivo za goste i to je takav bio običaj. To kupovanje ili muntanje je vodio stari svat, to uvijek bude neka osoba koja je šaljiva, koja pozna ljude, koja se zna malo našaliti, malo zanimljivije to sve voditi, tu prodaju. I išlo se tako da recimo tko da najviše novaca, taj kupuje granu. I to je bilo muntanje. Krene se od malih novaca, onda netko da više i više... Onda malo ljudi čekaju, malo on priča, malo se šali, dok vide hoće li netko drugi ponuditi više novaca. Onda se skupe tamo drugi dečki iz drugog sela ili rodbina od mlade ili mladoženje. To nije bilo tako određeno da baš rodbina mora dati više, mogu sudjelovati i gosti. Jedan detalj za Nove Perkove,

na više sam mjesta čuo, recimo ideš u susjedno selo u svatove, nisi pozvan, ali dolaziš u svatove iza 12, kad to sve prođe i dolaziš i ti koji dođu kasnije budu počašćeni, dobiju i popit i večerat, puno puta se desilo da su dečki iz Novih Perkovaca tako navečer se skupili i otišli u svatove u Stare Perkovce i oni, da bi što se kaže zahvalili domaćinu, oni puno puta su kupili tu granu i to je bio njihov dar za mladence, nisu bili pozvani u svatove, ali puno puta tako dečki dođu nepozvani, pa se tako zahvale mladencima i roditeljima. Neko kupi granu pa ju pokloni mladencima, na primjer rodbina od mlade kupi granu pa poklone i novce i granu mladoj. Kad je ona prodana gotovo je, rijetko je bilo, a to sam isto čuo, da je bilo tako da netko kupi granu pa da ju sačuva, osobito ako zna da za 7 dana opet imaju svatove netko od njegovih prijatelja, pa onda grana bude već gotova pa pokloni to. Neko od dečki kupi granu pa pokloni curi, djevojci svojoj. Tko ju kupi mogao je s njom što je htio. Novac je išao mladencima i znači to je tako bilo.

Uvijek se pitalo tko je kupio granu, to je bio jedan detalj gdje je to, tko kupi granu bio je ponosan na to, tko kupi granu je nešto značio, taj čovjek možda, bio je pojam, bila je čast, značilo je nešto kada kupiš granu.

Ako nećeš nikome pokloniti, onda su oni tu granu zgazili, pogazili, pokidali, oni nju bace na pod i onda uz jedan ples poseban koji se svirao za to, zvao se tanac, uz taj ples oni su nju uništavali, gazili i to je bilo isto neka čast. Mi smo kupili mi nju zgazimo. Pomete se sve. Novci mladencima, dečki zadovoljni. Sutra se uvijek pitalo tko je kupio granu, što su kumovi donijeli, to je bilo važno, držalo se do toga, do pojma kuma. Stari kumovi su donosili, djever je čuvao, stari svat vodio muntanje koji se morao znati šaliti i biti duhovit. On mora reći grana ide u Nove Perkovce po prvi puta, evo, grana ide u Nove Perkovce po drugi put, i ,evo, grana ide u Nove Perkovce opet po drugi put, znači ono već ljudi misle da je gotovo već, svi već skočili, netko tamo viče: ne može ne može, a on kaže po drugi put. Na njemu je bilo da što više novaca kroz svoje šale prikupi za mladence. Onda se grana prodala što skuplje. Tko da najviše, to je bolje. Interes je bio prikupiti što više novaca. Kada je to gotovo, kada se zna tko je kupio, onda on kaže: „Faljen Isus kume i stari svate, granu su kupili na primjer dečki iz Novih Perkovaca.” Oni će nju zgazit, zovu se svirači i onda oni sviraju ples tanac.

*Al je lipa našeg kuma grana
a i kuma ko namolovana!*

*Oj kaka je ta kumova grana
a na kume sukinja poderana.*



Mladenci
Mato i Ana Rudolf, Trnava 1940.



Šokački svatovi Joze Maršića Mikoličinog i Ane Degmečić Iličine, 1939.

Svatovi u Strizivojnoj, prva polovina XX st.



Pučka pobožnost i običaji uz crkvene blagdane

Pučka pobožnost podrazumijeva razne oblike kršćanskog vjerničkog odnosa prema Bogu i svetome uopće, a koji nisu uklopljeni u liturgiju niti su službeno propisani. Ti oblici često traju kroz stoljeća i nose povijesne, društvene i kulturne značajke. Uz pojedine crkvene blagdane vezane su procesije uz vodstvo svećenika ili nastale samostalnim okupljanjem vjernika kao što su blagoslov polja i žita vezane uz Markovo. U raznim se prigodama tijekom godine koriste blagoslovljene grančice za zaštitu ljudi i stoke ili blagoslovljene vode kojom se škropi novorođenče, pokojnik u kući ili na groblju. Uz crkvene su blagdane u Đakovštini vezani razni običaji.

Na blagdan Duhova sela su obilazile *ljelje*, a na Spasovo *križarice*, dječje povorke.

Ljelje

Među godišnjim običajima u Đakovštini ističe se djevojački ophod vezan za katolički blagdan Duhove zvan *ljelje*, *kralji*, *kraljice*. Zabilježeni podaci potvrđuju da se taj običaj održavao u više sela Đakovštine i da se ugasio tridesetih godina 20. stoljeća. U Hrvatskoj je ovaj običaj bio raširen na području Slavonije, Srijema i Baranje.

Običaj i obredne pjesme privukle su pozornost etnografa i etnologa pa je običaj i njegove mijene moguće pratiti na području Đakovštine od polovine 19. stoljeća.

Evo primjera iz Strizivojne: Na drugi dan Duhova okupljalo se oko 20 djevojaka (od 16 do 20 godina) u jednoj gazdinskoj kući iz koje su kretale u svoj obilazak. Od 1925. do 1930. to je bilo u Đurinoj kući, a poslije i u Maltarevoj. Ljelje su išle u svaku kuću koja ih je htjela primiti. Kad bi ušle u dvorište, uz pjesmu bi izvodile simbolične pokrete sabljama. Sve ljelje, kraljevi i kraljice, oblačile su se jednako te se ni jedna nije razlikovala po odjeći. Oblačile su se u najljepše i najsvečanije nošnje, sve zlatom vezene. Često su to bile roklje i oplećci te marame i pregači vezeni zlatom po papiru. One koje nisu imale takvu, oblačile su „obično” zlato, ili što drugo. Natjecale su se koja će se ljepše dotjerati. Oko vrata su nosile što je moguće više dukata (i do 50) pa makar i posuđenih, a na nogama lakirane cipele s visokom potpeticom.

Glave su bile uređene u cupove, a na njih su stavljale muške kape okićene dukatima te smiljem i koviljem. Smiljak (žuti cvijet) dopremao se za ljelje čak iz Dalmacije. S njima su išli i prosjaci te kakav svirač samice ili nekoliko tamburaša.

*Faljen Isus kralju i kraljice, kralju Ljeljo!
Ajd' prošeci kralju i kraljice Krsti sablju kralju
Promiči se kralju i kraljice, kralju Ljeljo!
Poklon'te se kralju Ljeljo! I kraljice Ljeljo!
Ajd' poigraj kralju...*

Prolazeći selom također pjevaju:

*Zaspala gospoja na pletenom stolcu, gospodin je budi:
„Ustani gospojo došli su kraljevi i kraljice, Ljeljo,
da ih darujemo srebrom ili zlatom, škudom il' dukatom”*

Obilazak je trajao do večeri. Tad bi se ljelje vraćale u domaćinsku kuću na večeru. Za večeru se priređivalo bolje jelo i slavlje povodom njihova povratka. Raznoliki darovi, od kolača i jaja pa do novca, podijelili bi se i pojeli u zabavi i veselju. Kasnije se zaigralo kolo.

Janja Mikić i Elizabeta Molnar o Ljeljama u Trnavi:

Mi smo se sastale, to je moja mama i njezina kolegica pripovidale, a nas bilo puno. Ajde, mamu nas to nauči pjevat i tako. Na Duhove se to išlo, prvi dan idu po selu od kuće do kuće, a drugi dan su išli malo u drugo selo tako s konjima. Ja sam jako volila pjevat pa nas naučila. Idemo, idemo i tako skupili društvo i pjevali pa smo išli. Obukli smo se, imali smo dol svilene suknje, dol krila normalo, kak imamo svilene suknje, široke rukave i rojtare marame i to velike rojtare. Onda je tud imala prsten i kroz prsten provučeni krajevi rojtare.

A, fine suknje ona starovinska one svile na grane. Moja sestra Stana je bila kralj. A ja sam bila obična ljelja, zato što sam pjevala jer ja se nisam prtljala u veće stvari, a ona je imala njenu kolegicu kraljica i tako, a mi smo, onda smo bile počešljane, imali vjenčiće mi ljelje, a ona je imala vijenac. Kraljica je imala vijenac, a kralj je imao kao kapu nješt naredito. I tako ja sam jako pjevala i zato sam ja med ljeljama bila.”



Svatovi Mikić Marijana i Katice u Trnavi 1959.

Rekonstrukcija svatovskog običaja
Prvi kolač, Andrea Markić, Piškorevci 2008.



Kumovska grana,
 kao dio običaja
 kumovske časti
 u šokačkim svatovima



Kum i kuma:
 Marija i Josip Jović,
 Piškorevci 1954.

Križarice

Križarica Boga moli da žito urodi. Da urodi, da prerodi, da ne polegne...

Tako su pjevale križarice iz Strizivojne obilazeći selo na Spasovo. Ovaj se običaj od najstarijih vremena njegovao u Strizivojni, ali je nestao u II. svjetskom ratu kao i mnogi drugi. Običaj križarica je vjersko-svjetojnog karaktera. Izvodio se jednom godišnje, na Spasovo, kako bi se izmolio od Boga blagoslov žita te dobar „zemaljski urod svake vrste”. Križarice su bile djevojčice u dobi od 8 do 13 godina. U skupini ih je bilo oko petnaest, a znalo je biti po dvije skupine u selu. Gazdarica bolje stojeće kuće, koja ima kćer tih godina, okupljala je križarice u svom domu te im pripremala užinu za povratak.

Križarice su se oblačile u svečano ruho po uzoru na odrasle djevojke. Najčešće su to bile svilom vezene rubine i oplećci, oko vrata posebne crvene svilene marama te svileni plavi pregačevi. Obavezno su stavljale dukate samo da bi se što ljepše uredile. Kosa im je bila češljana primjereno starosnoj dobi, dakle, mlađe u košarice, a starije u coce. Ovako dotjerane križarice s mjesta okupljanja kreću u obilazak sela, iz kuće u kuću, pjevajući. Križarice idu po dvije, a na čelu, ispred svih, ide „križonoša”, tj. dječak koji nosi posebno pripremljen i okićen križ. U nekim susjednim selima križonoša je bila djevojčica u čijoj su se kući okupljale križarice, no u Strizivojni ta uloga pripada dječaku, vršnjaku križarica. Križ koji križonoša nosi napravljen je od drveta te ukrašen različitim cvijećem kao i mladim zelenim žitom. Na kraju ove svečane povorke idu „prosjaci”, nekoliko dječaka iste starosne dobi. Oni nose košare i torbe za darove koje imaju dobiti.

Prolazeći selom križarice pjevaju:

Križarica Boga moli da žito urodi. Da urodi, da prerodi, da ne polegne. Urodit će, prerodit će, a poleći neće Kirijo ležo, kirijo ležo!

Kad ulaze u dvorište pjevaju:

Faljen Isus dobar gazda, kirijo ležo! I mi idemo u vaše dvore, u bijele dvore, u pune stole.

U dvorištu se hvataju za ruke te formiraju kolo. Kolo se kreće, a u sredini stoji križonoša koji spušta i podiže križ, a križarice pjevaju. Kad običu cijelo, ili samo dio sela, križarice dijele dobivene darove i večeraju dobro jelo koje je domaćica za njih priredila.

Uz svečanu večeru i zabavu završi ovo „veliko veselje” strizivojnskih križarica i prosjaka.

Za Tijelovo se izrađuju *sjenice, sinice, sivnice*, nadstrešnice od mladih zelenih još savitljivih grana u koje se postavlja stol s raspelom, svete slike i najljepši kućni tekstil: prekrivači za krevete, stolnjaci i ručnici, a sve se dodatno kiti svježim cvijećem. Sjenice mogu biti postavljene u svakom dijelu sela, a može ih biti i četiri te označavaju strane svijeta, a ujedno i dijelove sela. Sjenice se obilaze u procesiji uz vodstvo svećenika koji moli i blagoslivlja svaku sjenicu.

Zavjetni darovi, obilasci oko oltara i paljenje svijeća osobito se vezuje uz hodočašća. Hodočasti se najčešće tijekom ljetnih mjeseci.

Uz blagdan Velike Gospe poznato je hodočašće u Dragotinu. Vjernici su iz bliže i dalje okolice hodočastili uglavnom pješice pjevajući marijanske pjesme.

Crkveni god ili kirbaj, seoski je blagdan povezan s crkvenim svečanostima u povodu određenoga sveca – patrona kojemu je posvećena seoska crkva. Neka sela imaju po više kirbaja. To je osobit događaj za svako selo.

Iznimno se držalo, kao i danas, do svih crkvenih blagdana tijekom kalendarske godine. Stari Šokci su posebno obilježavali adventsko vrijeme i Badnjak, Božić, poklade, Veliki tjedan, a posebice Veliki petak i Uskrs, ali i Markovo, Spasovo, Duhove, Brašančevo, Veliku Gospu – uz raznolikost, zanimljivost i brojnost običaja.

Evo što je zapisao kroničar Andrija Andrić iz Novih Perkovaca, rođen početkom 20. stoljeća, o Božiću na selu:

Na Badnjak, kad se počne hvatati prvi sumrak, nastaje predvečerje najvećega i najradosnijega našega blagdana Božića. Na selu je do to doba sve pospremano u kući i oko kuće. Osjeća se miris vrućih pečenica. Božićna slama se donese pred kuću i stavi u hodnik ili pod obližnji krov. Kada zvono odzvoni i stara kubura opali, počima sveta Badnja noć. Djeca nestrpljivo čekaju slamu koja se po tome unese i prostre po sobi. Nešto se slame prostre na stol i na nju stavi stolnjak. Neki imaju, po gradskom, visoki nakićeni bor kom se djeca jako vesele. Svi ukućani presvućeni u čista odijela sjedaju za stol. Za večeru se ispeče poseban nakićeni kruh „badnjača”. Po starom običaju jela su posna. Bude: sira, meda, jabuka, krušaka, oraha, kolača, rakije i vina. Tko toga ima, pruži i sirotinji da i ona znade za blagdan.

Poslije polnočke ide svatko svojemu domu, da prospava na božićnoj slami. Na prvi dan Božića čim počne svitati, tko može ide na zornicu, a ostali hrane živad i marvu koja do dana treba da je nahranjena. U štale se ide s božićnim voštanim svijećama na spomen što je i marva bila kod rođenja Isusova i obasjana nebeskim svjetlom.

Domaćice nose na stol pečenu i druga prgotovljena jela jer se ranije objeđuje nego obično. Na Božić idu u crkvu svi koji mogu čak i oni koji su i lanjske godine bili u crkvi. Negdje ih nazivaju „godišnjaci”. Susjedi, kumovi i prijatelji dolaze jedni drugima čestitat Božić i pozdravljaju se sa: „Hvaljen Isus, Čestit vam bio Božić i Isusovo porođenje!” Poslijepodne ide se na večernjicu, mladež prolazi selom, pjeva vesele pjesme i igra narodno kolo.

Na drugi dan Božića ili Stjepanje ide se Stjepanim čestitati imendan. Svečari čestitare goste medenom rakijom, pečenkam i svježim kobasicama. Narod ide u crkvu, a poslije podne mladež igra kolo, a stariji tu i tamo u kućama pokraj čaše vina pjevaju starinske pjesme, šale se s djecom kojima je najžalosnije što će se slama sutra ujutro iznijeti napolje i zapaliti ili pometati na stabla mladih šljivika i voćnjaka. Eto, takav je Božić na selu, tako seljački narod slavi rođenje Isusa Krista! Ide u crkvu, malo se proveseli, pojede bolji zalogaj, popije bolju kapljicu koju si je svojom mukom u znoju lica svoga tijekom godine privrijedio.

Slava Bogu na visini, a mir ljudima na zemlji dobre volje!

Završetkom božićnih običaja, odmah iza Bogojavljenja, posebice iza Svijećnice počinje pokladno vrijeme i traje sve do Pepelnice. Dani u tjednu pred korizmeni post imali su posebne nazive i tumačenja: sramotni ponedjeljak, bolni utorak, vrtićeva srijeda, lakomi četvrtak, mišji petak, zaklopita subota, otklopita nedjelja, pokladni ponedjeljak i pokladni utorak.

Nedjeljom su se za poklade nekada lijepo spremali i kroz mjesto su se vozili na seoskim kolima, a muškarci su jahali paradno okićene konje. Najviše je bilo prerušavanja na pokladni ponedjeljak i utorak. Cure su se najradije i najčešće prerušavale u šokačke momke, a momci u ženske likove, spremajući se u njihove rubenine. Djevojke su se rado prerušavale i na taj način što su se lijepo i kompletno spremile u svečano ruvo preko kojeg su stavljale ponjavac koji su iznad glave skupile i zvezale.

Sramotni ponedjeljak – naglašeno počinju pokladna ludovanja i „svakojake sramote”.

Vrtićeva sreda – na taj dan ne treba ništa raditi od ručnoga rada niti vrtiti vretenom.

Lakomi četvrtak – na taj dan, vjerovalo se u prošlosti kako treba kuhati grah i jezik te davati svinjama kako bi bili bolji bravci za svinjokolju.

Mišji petak – vjerovalo se kako su miševi u kući i imaju svoje ludovanje.

Zaklopita subota – toga dana nisu upražnjavana pokladna ludovanja.

Otklopita nedjelja – dan kada u pravom smislu počinju u Šokadiji poklade



Ljelje u Strizivojni oko 1925. godine



KUD Šokadija Strizivojna na
Međunarodnoj smotri folkloru u Zagrebu



Ljelja u Zagrebu



Ljelje iz Novih Perkovaca

Marija Jović, Evica Blažinkov i Marija Plančak iz Piškorevaca:

U crkvu smo se lijepo spremale. Poklade, lijepe plišane suknje, svilene bluze. Ni nama zima bila. I počele smo kad se šetamo. Onda se to pjevalo po sokaku. E, onda smo počeli pjevat bušarac i te pjesme. Zvale su se te pjesme bušarac i tako smo se šetale. I sad mi se priređivamo i čekamo ona tri dana zadnja – nedjelja, ponedjeljak i utorak, e, onda smo se oblačile svakako. To su bile pripreme, živilo se za to, i onda ta tri dana, onda smo se spremali i u muško i svatove pravili, mladoženja je bio žensko, mlada je bilo muško i dječica... Prvo je četvrtak bio. Prvo su pred ta tri dana četvrtak što je bio. To su se djeca, mali bušari su se zvali, dječica su išla spremita, eto, kako ko' s korpicama s torbicama od kuće do kuće i pjevali i dobiju djeca nješta.

Poklade su milo janje moje, barem da su u godini troje.

Poklade su i ludi su dani, pa se nađe i žena pijani!

Osnivanjem folklornih skupina pokladne su povorke dogovorno i organizirano obilazile kuće pojedinih članova gdje su ih majke i bake dočekivale i služile pečenim kobasicama, slatkim kolačima i posebice krofnama. Utorkom u 23 sata kada crkvena zvona zazvone, sva ludovanja su morala stati.

S Čistom srijedom ili Pepelnicom i strogim propisanim postom i pepeljenjem u crkvi, počinjalo je korizmeno razdoblje. Korizmene nedjelje do Uskrsa pučki su nazivali: Čista, Pačista, Bezimena, Sredoposna, Gluva i Cvetna nedjelja ili Cvetnica.

Korizmom se ulazi u period opće pokore, pokajanja, molitve i priprave za Uskrs. Nakon raskoši i pokladnih ludovanja, Čistom i Pačistom nedjeljom treba se očistiti od grijeha i opće raskoši. Bezimenom nedjeljom nastavlja se razdoblje pokore koje isključuje veselje i radosti, a Sredoposnom obilježava sredina korizmenog razdoblja. Na Gluvu nedjelju pokrivaju se svete slike i raspela u znak žalosti i Isusove muke. Cvetnica simbolizira Kristov ulazak u Jeruzalem, kada se pod misom u crkvi obavlja i posveta vrbovih grančica – cica-maca. One se nose kući i zatiču za svetu sliku ili stavljaju na rog nekog gospodarskog objekta kako bi sačuvali kuću od vremenskih nepogoda i grmljavine.

Istraživanja u navedenim selima Đakovštine pokazala su da je ruho u korizmi bilo skromnije, manje ili nimalo ukrašeno, ali su se i dalje zadržali elementi koji su ukazivali na životnu dob i status. U svim selima osnova odijevanja u korizmi jesu suknja i bluza od štofa, tamnijih boja, glave zavezane maramama, bez nakita i kićenja. Jednostavnost, smjernost u ponašanju prenosi se i na odjevne predmete.



Detalj s izložbe „Čestit Božić dobri ljudi”,
običaji i odijevanje iz Piškorevaca



KUD Vinčac, Vrbica,
dječja skupina na
„Đakovačkim bušarima”

Pokladno jahanje u Piškorevcima 2014.



Pokladni likovi iz Strizivojne





Uskršnja jaja bojana voskom



Josip Jović pravi *baba Lucu* od bundeve, Piškorevci, 1998.

Procesija na Brašančevo (Tijelovo) i Sivnica, Vrbica



Odijevanje u Velikom tjednu razlikuje se od odijevanja u korizmi samo po nekim detaljima. Još više je naglašen pokajnički, molitveni karakter korizme, a boje odjeće postaju još tamnije.

Naravno, ispitivanje se odnosi na nekadašnje odijevanje u Velikom tjednu kada se u selima Đakovštine nosila tradicijska narodna nošnja. Iz razgovora zaključujemo da se nošenje rubina u korizmi postupno napušta u prvoj polovini 20. stoljeća.

I u Strizivojnoj nailazimo na sličnost u odijevanju za vrijeme korizme. Nose se suknje i bluže, glave su zamotane u maramu i kod djevojaka i snaša. Mlađe udate žene nemaju dukata, kićenja, vlada jedna smirenost kako u odijevanju tako i u ponašanju. Odlazilo se samo u crkvu. Društveni život je zamro, malo djevojačkih međusobnih posjeta, susreti na putu do crkve i to je bilo sve.

Na Cvjetnicu su djevojke išle u crkvu gologlave, počešljane u pletenicu (cup) u bluzama i rubinama. To što nisu nosile dukate ni drugu kitnju bio je dovoljan znak Korizme. Znači da je Cvjetnica u Strizivojnoj i Piškorevcima bila „veselija” nego u nekim drugim selima Đakovštine. Na Veliki petak ponovno crnina, glave pokrite maramama. Na Veliku subotu već su se nosile ljepše rubine svilom, šlingom, svilene bluže, djevojke počešljane u pletenicu. Uskrs je vrijeme kada se *nove* i oblače u vezene rubine šarenom svilom (nakrpana rubina), bluže svilom ili oplećak zlatom, bluza i suknja svilom, rubine zlatom, špicevi, zlatom krpani.

Posljednji tjedan pred Uskrs je Veliki tjedan i on navješćuje ovaj veliki blagdan.

Marija Jović, Evica Blažinkov i Marija Plančak iz Piškorevaca:

Šest nedjelja: Čista, Pačista, Bezimena, Sredoposna, Gluva i Cvjetnica nedjelja i onda Velika. Svaka Gluva nedjelja mora biti mlada, mladi mjesec, to mi je mama rekla i onda znaju kad ide Uskrs. Petak, koristile su se čegrtaljke, veliki post. I u subotu do podne je bio post. U crno se spremalo, pokajničko, a u četvrtak se spremalo veselo, svijetlo, na veliki četvrtak i na uskrsnuće. A u petak pokajno. Oblačilo se ovisno o godinama, zavisi kakvo je vrijeme, kada je lijepo k'o sad onda se lakše marame spremale, oblačile. Išlo se i u rubinama, spljetanke na Veliki petak. Crni pregač ili od svile, šiške-mariške na one ruže i na one štrafe, crni pregač s bijelom štrafom. To je za Veliki petak. Taka je bila i marama na glavi, svilena. Mlade snaše i cure su se tako spremale u rubine i ti crni pregači i te crne marame i te crne svile. Od atlas svile. Marama na glavi, imala je bilu šibu. Nekoja je imala bijelu, ili po tri štrafe, 'ko je kako im'o. A srednjih godina to su crne štofove, eto, nosile. Crna štofana marama i bluza. I bake su još, one su cajg imale. Cajg je to kad se jako žali, najžalosnije. Bluza i suknja crna, cajg. Kad je neko u velikoj žalosti, onda navuče cajg. Crna suknja, skitita, na kale skitita suknja i bluza. Bluza na kale i to sve. Ne jakna, rekljica se zvala, za te starije, i moja mama kad je kajala, bila je u rekljici. U subotu



Marija Jović,
tradijsko rukotvorstvo,
Piškorevci



Čardak i svinjac ujedno,
Piškorevci



Žetveni radovi, Strizivojna



Janja Lukić
kod krušne peći,
Piškorevci



Kata Pristojak,
Piškorevci, 1998.

navečer se spremalo lijepo, na Uskrsnuće, spremale se lijepo. Išle smo u crkvu na polnoćku, štofane bijele marame, fine tanke veste, netko je imao i posvetu jela popodne u subotu. Po filijalama gdje se ujutro na Uskrs nije moglo. Na Uskrs se spremalo u štofane svijetle marame, u svijetlo, tko je bio mlad. Veste one, pregači, mi smo se počešljale, za veliku misu. Ja sam išla još počešljana. Uvijek smo se ponovile, njeke bijele bluze na cvjetice i rubine šarenom svilom, i žutom svilom, lipo smo se spremile. Djevojke su išle počešljane, čak sam i ja išla kao djevojka počešljana, nisam u šamiji išla. Onda se to preokrenulo Uskrsnuće, onda je to bilo ranije i onda se išlo van, procesija. Vatra se ujutro palila i moj dada ide s lopaticom donit žar da baka kuva svetenje i te posvetite žari. To se ujutro posvećivalo, a sad se loži navečer, jako se preokrenulo. Vatra se loži ujutro i išli su ljudi po žari da zapale vatru doma, da se može kuvati šunka, svetenje. E, to koda je jučer bilo, toga se sjećam. A pepel se kupi, i onda se na Pepelnicu s tim pepelom pepeli, nagodinu. Od te vatre se pepel skupi i prosija i nagodinu se to čuva za Pepelnicu. Ljudi su išli po žar, nije on to nosio dvi-tri žiškice, donio doma i baka metila u šporet. I cica-maca što je na Cvjetnicu, što se dobije, meti se na poklopac. Buket za Cvjetnicu je bio od cica-maca i drinka. To se prije stavljalo, nikakav cvijet, nikakav zumbul, ovo danas je grozno.

Za Brašančevo, kada se pučki kazalo da se žito pretvara u brašno, selom su do 1950. godine išle procesije. Za tu prigodu pravljene su sevnice – privremeni provizorni oltari. Uz crkvene relikvije sevnice su bile specifično okićene zelenilom i narodnim rukotvorinama. Postavljane su na četiri strane mjesta, a nakon obreda rušene.

Kazivači iz Đurđanaca:

Znalo se, štikana se nosila običnom nediljom, roklja se nosila kad je veliki svetac, na Brašančevo i Tijelovo, i štikanu sa svilom i štikanu običnu, štikanu – šlingano, štikano je sa mašinom, a drugo je šlingano – rukom. Jednu sam imala sa svilom štikanu, a jednu sam imala običnu samo štikanu i roklju sam isto imala, samo nisam imala sa zlatom već čistu roklju, ovako nije bila ni sa zlatom, to sam ja od svoje sestre naslijedila, kad su one bile mlade, onda ne znam jel to bilo tkano il su one to kupile to platno, to roklja.

Običaji uz rad

U Šokadiji se uvijek puno radilo i stvaralo. Prigodom obavljanja velikih godišnjih poslova bilo je međusobnih pomaganja – organizirane su mobe. Uz poslove oranja, kopanja, sjetve, žetve, čuvanja stoke,

života i rada na stanu, pripravljanja namirnica nastajali su i brojni običaji. Razlikovali su se od mjesta do mjesta po svojim specifičnostima.

Čijanje perja starinski je radni tradicijski običaj na svim našim prostorima gdje je bilo gusaka. Čijati znači čihati, čistiti, skidati perje s očupane ili zaklane guske, pure, patke od njenoga središnjeg dijela *baturice*. S obzirom na veliki broj gusaka u prošlosti po našim selima one su čupane 2-3 puta godišnje te se tako i skupilo dosta perja pogotovo u obiteljima gdje je bilo cura za udaju. Čijala su po kućama organizirana i obavljana poslije Božića i dalje kroz pokladni period. Čijala organizirana po kućama bila su prave radne svečanosti. Puno je zanimljivih stihova na tu temu:

*Čijam perje i mislim na diku,
'Oćel doć', il'će drugoj poći.*

Kako su na čijanje perja u određenu kuću pozivane snaše i cure na ispomoć, to je bila svojevrsna moba – zajednički rad. U večernjim satima stizali su i muškarci, momci, svirači. Bilo je dosta pjesme, različitih zgoda, šala i nakon rada svakako zajednička večera, ples i veselje. Uz praktičnu funkciju, čijala su svakako imala i vrlo izraženu socijalnu komponentu.

Kazivači iz Đurđanaca:

To su sve vinogradi bili, ovo kad ulazite sa lijeve strane di su bagremici, i ova strana, gdje god je brdo sve su vinogradi bili. A ima brda dosta, cijelo selo je okolo brdo, s cijele desne strane. Moralo se puno radit, okopat se moralo, pa rezat, pa zalamat, pa puno posla, i u berbe se išlo, išlo se pomagat jedni drugima, uvijek je bila pjesma, uvijek veselje je bilo, družilo se više.

Vinogradu moj debeli ladu, u tebi mi ladovat ne dadu!

Kazivači iz Đurđanaca:

Ja sam iz Donjeg kraja, onda su bile posebno Doljanke, a posebno Gorjanke, cure su se parile u selu, gore na brdu iznad crkve je Gornji kraj, a mi od crkve dol Donji kraj. Onda one su se više družile, a ja sam se družila tude sa mojima, tu su bile moje Doljanke. Kad je selo na brdu, pa je Gornji i Donji kraj. Svašta je bilo i tako je to ostalo od starih do mladih, skroz, danas sutra i ta dječica naša isto tako Gornji i Donji kraj.

KAZIVAČI:

Evica Blažinkov, *Ivičini*, (1948.), Piškorevci

Marija Jović, (1937.), Piškorevci

Marija Plančak (1955.), Piškorevci

Ivica Erdeljić, *Tomini*, (1939.), Budrovci

Marica Vladić, *Šokičini*, (1939.), Budrovci

Ruža Zetović, (1936.), Budrovci

Lidija Zetović, (1972.), Budrovci

Mirko Damjanović, *Dukini*, (1971.), Strizivojna

Janja Mikić, *Purizlovi*, (1927.), Trnava

Elizabeta Molnar, (1935.), Trnava

Zdenko Šarčević, *Dukini*, (1963.), Đakovo

David Ferić, (1999.), Novi Perkovci

Marija Bionda, (1962.), Đurđanci

Anica Šarić, po selu Cukerova, (1928.), Đurđanci

Marija Hill (1943.), Đurđanci

Stjepan Bionda, (1958), Đurđanci

Ivica Erdeljić
i Marica Vladić
Budrovci



Marija Jović
i Evica Blažinkov,
Piškorevci



Muzej Đakovštine Đakovo zahvaljuje svim kazivačima na susretljivosti.



Mirko Damjanović, Strizivojna



etnologinja Branka Uzelac i Zdenko Šarčević, Đakovo

Janja Mikić i Elizabeta Molnar, Trnava



Anica Šarić i Marija Hill, Đurđanci



IZVORI I LITERATURA

Tomislav Šalić, prof.

Izvori:

- Acta urbarialia et conscriptiones bonorum. Prot. 2. i 3. Dominij Diackovar Anno 1720.*
Mersovicz, fol. 61. Hrvatski državni arhiv. Zagreb.
- Fermendžin, Eusebius. 1892. *Acta Bosnae potissimum ecclesiastica.* JAZU. Zagreb.
- Bruce W. McGowan, *Sirem sancaği mufassal tahrir defteri.* 1983. Ankara.
- Bakić, Petar. *Zapovidi. Popis kotara Đakovo 1702.* (rukopis)
Središnji nadbiskupijski arhiv u Đakovu
- Korenčić, Mirko. 1979. *Naselja i stanovništvo SR Hrvatske 1857 – 1971.*
Djela JAZU, knjiga 54. Zagreb. 255-258.
- Leksikon naselja Hrvatske, I.(2004.), II.(2005.).* Mozaik knjiga. Zagreb
- Lukić, Petar. *Izveštaj o stanju stočarstva spahiluka Biskupije đakovačke i njegove okolice od 1752. godine.* S latinskog originala preveli dr. Andrija Spiletak i dr. Stjepan Romić.
(rukopis) Središnji nadbiskupijski arhiv u Đakovu.
- Mažuran, Ive. 1988. *Popis naselja i stanovništva u Slavoniji 1698. godine.*
JAZU. Zavod za znanstveni rad Osijek.
- Mažuran, Ive. 1991. *Turske provale i osvajanja u Slavoniji od kraja 14. do sredine 16. stoljeća.* Peti znanstveni sabor Slavonije i Baranje.
JAZU. Zavod za znanstveni rad Osijek. 17-66.
- Narodnosni i vjerski sastav stanovništva Hrvatske 1880. – 1991. po naseljima, 2.*
Državni zavod za statistiku, Zagreb 1998.
- Popis Sandžaka Požega 1579. godine.* 2001. Prevela Fazileta Hafizović.
Državni arhiv u Osijeku. Osijek.
- Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. Stanovništvo prema spolu i starosti (1468.).*
Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske. www.dsz.hr
- Virovitička županija.* 2002. Hrvatska na tajnim vojnim zemljovidima. Pripremile Ivana Horbec i Ivana Jukić. Hrvatski institut za povijest Zagreb i Podružnica Hrvatskog instituta za povijest u Slavonskom Brodu. Zagreb.
- Visitationes Canonicae – Kanonske vizitacije. Knjiga X. Đakovačko područje 1751.- 1833.*
2011. Prepisao, preveo i priredio dr. sc. Stjepan Sršan.
Državni arhiv u Osijeku; Đakovačko-osječka nadbiskupija i metropolija. Osijek.

Literatura:

- Benašić, Zvonko. 2000. *Stanje u poljoprivredi poslije Drugog svjetskog rata*.
Revija „Đakovački vezovi“, 23-24.
- Bojčić, Zvonko. 1991. *Ivandvor između prošlosti i budućnosti*. Revija „Đakovački vezovi“, 85-86.
- Bösendorfer, Josip. 1910. *Crtice iz slavonske povijesti*. Osijek.
- Brlošić, Stjepan. 1976. *Gradnja kuća u selima Đakovštine*.
JAZU. Centar za znanstveni rad Vinkovci. Zagreb. 387-430.
- Buturac, Josip. 1970. *Katolička crkva u Slavoniji za turskoga vladanja*.
Kršćanska sadašnjost, Zagreb.
- Cviko, Fazileta. 1991. *O Požegi u XVI. stoljeću – na osnovi osmanskih katastarskih popisa*.
Peti znanstveni sabor Slavonije i Baranje.
JAZU. Zavod za znanstveni rad Osijek. 88-100.
- Damjanović, Stipo. 1998. *Zabilješke o govoru i imenu Strizivojne*.
„Strizivojna“. Zbornik radova o 300. obljetnici prvog poznatog zapisa imena.
Matica hrvatska Đakovo; Udruga za zaštitu prirodne i kulturne baštine „Različak“
Strizivojna. Đakovo – Strizivojna. 11-24.
- Finka, Božidar. 1976. *Đakovo i Đakovština kao lingvistički i dijalektološki problem*.
Zbornik Đakovštine I. JAZU. Centar za znanstveni rad Vinkovci. Zagreb. 431-435.
- Gašić, Emerik. 2000. *Kratki povijesni pregled biskupija Bosansko-đakovačke i Srijemske*.
Prijevod na hrvatski jezik dr. sc. Stjepan Sršan. Državni arhiv Osijek.
(latinski izvornik, Osijek 1944.)
- Geiger, Vladimir. 1997. *Nijemci Đakova i Đakovštine u Kraljevini SHS/Jugoslaviji*.
Kolo, časopis Matice hrvatske, 4, 1997., 178-215.
- Jarm, Antun; Šuljak, Andrija. 2008. *Đakovo biskupski grad*. Biskupski ordinarijat Đakovo.
- Lukić, Milica. 2004. *O govoru Mrzovića. „Šokačka rič“*. Zbornik radova znanstvenog skupa
Slavonski dijalekt. Zajednica kulturno-umjetničkih djelatnosti Vukovarsko-srijemske
županije. Vinkovci. 51-63.
- Marković, Mirko. 1976. *Đakovo i Đakovština*. Zbornik Đakovštine I.
JAZU. Centar za znanstveni rad Vinkovci. Zagreb. 147-349.
- Mažuran, Ive. 1966. *Popis zapadne i srednje Slavonije 1698. i 1702. godine*.
Historijski arhiv u Osijeku. Osijek
- Mažuran, Ive. 1991. *Rat za oslobođenje Slavonije ispod osmanske vladavine od 1684.
do 1691*. Peti znanstveni sabor Slavonije i Baranje.
JAZU. Zavod za znanstveni rad Osijek. 101-131.

- Mažuran, Ive. 1993. *Stanovništvo i vlastelinstva u Slavoniji 1736. godine i njihova ekonomska podloga*. HAZU, Zavod za znanstveni rad Osijek, 315-358.
- Pavičić, Stjepan. 1940. *Vukovska župa*. JAZU. Zagreb.
- Pavičić, Stjepan. 1953. *Podrijetlo hrvatskih i srpskih naselja i govora u Slavoniji*. JAZU. Zagreb.
- Poljoprivredno industrijski kombinat Đakovo 1964-1984*. Đakovo 1984.
- Romić, Stjepan. 1975. *O načinu života u Đakovštini prije 250 godina*. Revija „Đakovački vezovi“. Đakovo.
- Smičiklas, Tade. 1891. *Dvjestogodišnjica oslobođenja Slavonije. Prvi dio*. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Zagreb.
- Smičiklas, Tade. 1891. *Dvjestogodišnjica oslobođenja Slavonije. Drugi dio*. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Zagreb.
- Srakić, Marin. 1991. *Ponovna uspostava i uređenje vlastelinstva Bosansko-đakovačke biskupije*. Peti znanstveni sabor Slavonije i Baranje. JAZU. Zavod za znanstveni rad Osijek. 151-163.
- Sršan, Stjepan (prevoditelj). 2000. *Naselja u istočnoj Hrvatskoj krajem 17. i početkom 18. stoljeća*. Državni arhiv u Osijeku.
- Šalić, Tomo. 1984. *Prezimana turskoga podrijetla kod starosjedilaca u istočnoj Slavoniji*. Revija „Đakovački vezovi“. Đakovo. 41-42.
- Šalić, Tomo. 1985. *Riječi i prezimana turskoga podrijetla kod starosjedilaca na području općina Đakovo, Vinkovci i Županja*. Županjski zbornik br. 9. Županja. 40-59.
- Šalić, Tomo. 1990. *Vrbica u Đakovštini, 1330 – 1990*. Kulturno informativni centar „Privlačica“. Privlaka.
- Šalić, Tomo. 1994. *Viteški redovi u sjeveroistočnoj Hrvatskoj*. Godišnjak Ogranka Matice hrvatske Vinkovci br. 11. za 1993. godinu. 83-102.
- Šalić, Tomo. 2011. *Hrvati i Veliko Selo. Srednjovjekovni posjedi istočno od Đakova*. Zbornik Muzeja Đakovštine br. 10. Đakovo. 43-64.
- Šalić, Tomo; Pavić, Adam. 2006. *Đurđanci kod Đakova*. Matica hrvatska – Ogranak Đakovo.
- Šišić, Ferdo. 1962. *Pregled povijesti hrvatskoga naroda*. Matica hrvatska. Zagreb.
- Tkalac, Krunoslav. 1971. *Porijeklo i kretanje Šokaca iz Bosne prema sjeveru preko Save i Dunava*. Županjski zbornik 3. Županja. 75-80.
- Valentić, Mirko. 2002. *Iz povijesti Virovitičke županije*. Hrvatska na tajnim vojnim zemljovidima. Virovitička županija. Hrvatski institut za povijest Zagreb i Podružnica Hrvatskog instituta za povijest u Slavonskom Brodu. Zagreb. 41-57.

Branka Uzelac, dipl. etnologinja

Literatura:

- Bijelić, Borislav: *Gradovi i općine Republike Hrvatske*, Nakladničko trgovačko društvo „Mato Lovrak“ Zagreb, Zagreb, 2007.
- Božić, Antun; Mišetić, Martina: *15. seminar folklora Panonske zone*, Kulturni centar „Gatalinka“ Vinkovci, Vinkovci, 2010.
- Bušić, Katarina; Devetak, Renata; Forjan, Josip: *Kroz Korizmu do Uskrsa: hrvatske narodne tradicije i pučke pobožnosti*, Posudionica i radionica narodnih nošnji Zagreb, Gradski muzej Vukovar, Zagreb, 2005.
- Forjan, Josip; Moslavac, Slavica; Uzelac, Branka: *Izložba: Suvremeno u tradicijskom – građanski elementi u tradicijskom odijevanju*, Muzej Đakovštine Đakovo, Muzej Moslavine Kutina, Posudionica i radionica narodnih nošnji Zagreb, Đakovo, 2008.
- Gligorević, Ljubica: *Iz tradicijskog života*, Gradski muzej Vinkovci, Vinkovci, 1998.
- Gligorević, Ljubica: *Vinkovci u tradicijskoj kulturi*, Gradski muzej Vinkovci, Vinkovci, 2006.
- Gligorević, Ljubica: *Vodič stalnog postava: Etnologija Vinkovaca i okolice*, Gradski muzej Vinkovci, Vinkovci, 2002.
- Grgurovac, Martin; Lechner, Zdenka: *Šokadija i Šokci, Život i običaji*, Biblioteka „Dukat“, knjiga 40., SN „Privlačica“, Vinkovci, 2007.
- Lechner, Zdenka: *Rubine Šokica iz Gorjana u Slavoniji*, Etnološka istraživanja br.1 Etnografski muzej Zagreb, Zagreb, 1981.
- Lechner, Zdenka: *Tradicijska kultura Slavonije, Baranje i Srijema*, Hrvatsko društvo folklorista, Zagreb, 2000.
- Lovretić, Josip: *Otok – Narodni život i običaji*, Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena, sv. II., Zagreb, 1987.
- Marković, Mirko: *Đakovo i Đakovština, Zbornik Đakovštine 1.*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Centar za znanstveni rad Vinkovci, Zagreb, 1976.
- Pavić, Adam; Šalić, Tomo: *Đurđanci kod Đakova*, Matica Hrvatska – ogranak Đakovo, Đakovo, 2006.
- Scharmitzer, Dubravka: *Đakovština u srcu, Đakovština u jelu*, Đakovo, 2006.
- Svirac, Manda: *Žensko odijevanje jugozapadno od Vinkovaca*, „Đakovači vezovi“ – jubilarna revija, Đakovo, 1986.
- Šalić, Tomo: *Vrbica u Đakovštini 1330.-1990.*, Kulturno informativni centar „Privlačica“ Privlaka, Vinkovci, 1990.
- Šestan, Ivica: *Narodna nošnja Vinkovačkog kraja – Otok*, Kulturno-prosvjetni sabor Hrvatske, Zagreb 1987.
- Uzelac, Branka: *Đakovo, obrtnički grad*, Obrtnička škola Antuna Horvata Đakovo, Đakovo, 2012.
- Uzelac, Branka: *Grožđe i vino – znak Božjeg blagoslova*, Muzej Đakovštine Đakovo, Đakovo, 2010.
- Uzelac, Branka: *Izložba: Obrtnički proizvod kao sastavni dio tradicijske odjeće u Đakovštini*, Muzej Đakovštine Đakovo, Đakovo, 2013.
- Uzelac, Branka: *Spremi majko devojku u svilu, nek' je lipa na nedilju bilu...*, u: Đakovački vezovi br. 37., revija 2003., Đakovo, 2003.
- Uzelac, Branka: *Tradicijski obrti Đakova – tragom obrta koji nestaju*, u: Đakovački vezovi br. 34., revija 2000., Đakovo, 2000.
- Uzelac, Branka: *Vezovske etnografske izložbe*, Muzej Đakovštine Đakovo, Đakovo, 2006.

Uzelac, Branka: *Vodič kroz stalni postav: Muzej Đakovštine Đakovo, Etnološki odjel, Muzej Đakovštine Đakovo, Đakovo, 2011.*

Uzelac, Branka: *bilješke s terenskih istraživanja 2012., 2013. i 2014.*

Vinkešević, Josip: *Narodni plesovi Đakovštine*, Kulturno-umjetničko društvo „Gorjanac“ Gorjani, Savez kulturno-umjetničkih društava Općine Đakovo, Zagreb, 1989.

Vugrinović, Zvonko: *Đakovo – turističko srce Slavonije*, Matica hrvatska – ogranak Đakovo, Turistička zajednica Grada Đakova (Biblioteka posebna izdanja), Đakovo, 2004.

Žetveni običaji u vezovskoj povorci,
Mirko i Valentina Damjanović, Strizivojna



Žetelica Suzana Milušić, Piškorevci





Rekonstrukcija običaja „Darivanje perja”,
Elizabeta i Krunoslav Marijanović, Vrbica



Elizabeta Marijanović kao pastirica, Vrbica

Kulturno umjetnička društva – čuvari tradicijske kulture

Danas govoriti o kulturnoj baštini, tradicijskoj kulturi, nemoguće je a da se ne prisjetimo naših starih (mama, baka, prabaka). „Zaboraviti pretke znači biti potok bez izvora, stablo bez korijena.” Ova stara kineska izreka upravo nam govori o njegovanju i čuvanju kulturne baštine i prenošenju s generacije na generaciju. Jezik, govor, pisana riječ, folklorno stvaralaštvo kroz pjesmu, ples, glazbu, igru te običaje, rukotvorine i stare zanate dio su kulturne baštine koju kao tradicijsku kulturu čuvamo i negujemo kao nešto vrijedno, neprocjenjivo, kao dio identiteta koji je nastajao stoljećima. Tradicijska kultura bavi se čovjekom, njegovim životom i potrebama u datom vremenu. U prošlom stoljeću, prije 50-60 godina, ovo što danas zovemo tradicijskom kulturom bio je način života. Nove tehnologije, razvoj i modernizacija društva utjecali su na promjenu mnogih navika i potreba. Dijelu nematerijalne kulturne baštine prijeli nestanak.

Kulturno umjetnička društva, nastala kao čuvari kulturne baštine, sve više dobivaju na važnosti u nastojanju da otrgnu od zaborava običaje tijekom različitih razdoblja crkvene godine od poklada, korizme, Uskrsa, Velike Gospe do Božića. Tim povodom organiziraju se smotre, seminari, manifestacije na kojima se pokazuju stari običaji, oblači prigodno narodno ruho, pjevaju i sviraju stare izvorne pjesme i kola. Mnogi KUD-ovi na području Grada Đakova i Đakovštine već duži niz godina održavaju manifestacije koje su postale tradicionalne kao npr. Piškorevački sokaci, U Budrovci, na Nedilju bilu, Legenda o ljeljama u Gorjanima. Neki od tih običaja, kao što je Proljetni ophod kraljice ili ljelje iz Gorjana i bećarac, prepoznati su i izvan granica našeg područja te su uvršteni na UNESCO-vu listu nematerijalne kulturne baštine.

Posebno mjesto u čuvanju tradicijske kulture imaju i manifestacije Đakovački bušari, Smotra povijesnih i građanskih plesova i starogradske pjesama Hrvatske te Đakovački vezovi. Đakovački vezovi danas su najbolji promotor našeg Grada, naših KUD-ova, u Europi i svijetu. Vezovi su festival narodnog stvaralaštva što se tiče pjesme, plesa i narodnog ruha.

Kulturno umjetnička društva kao nositelji gore navedenih manifestacija u svom sastavu imaju uglavnom mlade ljude koje treba pravilno usmjeravati u prihvaćanju tradicijskih vrijednosti. Istraživanje povijesti i običaja iz svog kraja, razgovori sa starijima, sudjelovanje na smotrama diljem Hrvatske i šire, upoznavanje različitih kultura vrlo je važno za mlade u izgradnji njihova identiteta.

Naravno, veliku ulogu u predstavljanju i očuvanju tradicijske kulture imaju i mediji, ovisno o tome predstavljaju li je kao kulturnu i društvenu vrijednost ili kao dio zabavne industrije. Ono što je doista važno u očuvanju kulturne baštine je to da mi koji se bavimo tradicijskom kulturom sve ono što znamo, sve ono što smo naučili od naših predaka, prenesemo generaciji koja dolazi iza nas. Tako postavimo nepresušni izvor i razgranato korijenje u izgradnji i očuvanju našeg kulturnog identiteta.



KUD „Šokadija” Strizivojna na Đakovačkim vezovima

Kulturno umjetnička društva

KUD „Šokadija” Strizivojna

Društvo je osnovano davne 1925. godine, a kontinuirano djeluje od 1974. godine. Unutar društva djeluje ŽPS *Druga*, MPS *Strossmayer*, folklorna, tamburaška te dramska sekcija. KUD „Šokadija” čuva običaje, kola i izvorno pučko pjevanje svoga kraja te uvelike pridonosi očuvanju tradicijske šokačke kulture. Iza njih je dugogodišnji uspješan rad koji je rezultirao izdavanjem tri nosača zvuka. Nastupali su na svim smotrama diljem Lijepe naše, a najdraži nastupi su im na koncertu Najboljih hrvatskih tamburaša u dvorani Lisinski u Zagrebu, te gostovanje u emisiji *Lijepom našom* u Belišću. Od inozemnih gostovanja nastupali su u Mađarskoj, Italiji, Njemačkoj, Makedoniji, Turskoj, Bosni i Hercegovini. U Grčkoj su sudjelovali na međunarodnom festivalu folklor. Osvojili su brojne nagrade od kojih im je najdraža Grand Prix iz Pule s međunarodne smotre folklor.

Predsjednica društva je Janja Glavačević.

Voditelj društva, Mirko Damjanović, prisjeća se bakinih priča iz djetinjstva:

Ovo zimsko doba je bilo stvarno specifično jer ljudi sada kad svoje namire, možemo to sada pročitati u neakvim starim svim mogućim knjigama, ali ja sam to stvarno doživio. Znači, ljudi namire svoju stoku. On je do 9 sati gotov, do pola 10 je ručo. Znači, to je doručak. I šta će on sada dalje raditi, u polje se ne ide, zimsko je doba, ne čistiš ni svaki dan snijeg ili ne znam ni ja šta. Uvijek su ti jedni ljudi s kojima smo sve radili. Dakle, znali smo već vrijeme kad dolazi ded Marko Osmoričin il' čiča Steva, ili dođe jedan iz te kuće ili drugi. Volili su rakijašit i tu se sjedilo tako do neko popodne i pričalo. Isto tako i ljetni poslovi, nikad se bez tih ljudi nisu radili. Tako da, kažem, kad voziš đubre, nas 10 vozi đubre i baca đubre dok čekaš sljedeću prikolicu na njivi. Tako smo već uznapredovali, pričaš i slušaš take priče, posebno sam volio slušati priče od bake. Baka je bila počimalja, onda je uvijek znala pričat o tome...

Da, to je taj isti KUD, samo se tad KUD nije zvao KUD „Šokadija” nego KUD „Franjo Arpad Mesaroš”. Možda se slučajno i sjećate toga. Ustvari, KUD je registriran 73. godine iako postoje slike i od prvih Vezova. Ljudi su išli od prvih Vezova kao nekakva ili udruga ili seljačka sloga ili nemam pojma već kako su se zvali, ali nisu bili registrirani. I onda do nekih 80-ih. Tih godina je KUD bio „Franjo Arpad Mesaroš” dok god su bili predsjednici drugarica (učiteljica Zdena Ivanetić i pokojni Tunica, njezin muž Ivanetić.

KUD „Zora” Piškorevci

KUD „Zora” Piškorevci osnovano je davne 1927. godine kao pjevačka sekcija da bi s vremenom proširio rad i djelovanje u plesne i tamburaške skupine.

KUD je redoviti predstavnik kulturne baštine svog područja na svim većim i renomiranim smotrama diljem Republike Hrvatske, uz mnoštvo osvojenih nagrada od kojih se izdvaja Grand Prix u Italiji te prvo mjesto na međunarodnoj smotri u Parizu.

Neovisno o teškim vremenima i smjenama generacija, u KUD-u djeluju tri sekcije: odrasla, dječja te tamburaška. Među nezaobilaznim prioritetima KUD-a „Zora” očuvanje je tradicije i kulture sela Piškorevaca, Đakovštine i Slavonije.

Već dugi niz godina KUD „Zora” organizator je manifestacije Piškorevački sokaci. Predsjednik društva je Zlatko Mezeji. Voditelj društva je Mato Ručević.

KUD „Šokadija” Budrovci

Kulturno-umjetničko društvo „Šokadija” Budrovci postoji i djeluje od 1983. godine. Sudionik je svih važnijih folklornih smotri i manifestacija u Hrvatskoj: državna smotra folkloru u Metkoviću, Međunarodna smotra u Zagrebu, Đakovački vezovi, Vinkovačke jeseni, Brodsko kolo, Baranjski bečarac, a razvija i međunarodnu suradnju te surađuje s društvima iz Austrije, Mađarske, Njemačke, Vojvodine i Makedonije.

Društvo je domaćin folklorne manifestacije U Budrovci, na Nedilju bilu, koja se održava svake godine na Mladi Uskrs, a u okviru folklornoga programa održava se i smotra pučkoga crkvenog pjevanja. Organizator je i dječje folklorne manifestacije Rubina zlatne jeseni, koja se održava svake godine u rujnu. U Društvu djeluje dječja, srednja i folklorna skupina odraslih, tamburaški sastav i tamburaška škola te pjevačka skupina. Dječje skupine su nastupale u programima Đakovačkih vezova, Brodskog kola, Vinkovačkih jeseni te u Satnici Đakovačkoj, Piškorevcima, Vođincima, Beničancima, Donjem Miholjcu i drugdje.

Lidija Zetović, članica KUD-a „Šokadija” Budrovci:

Bila sam jedno četvrti-peti osnovne i peti-šesti i dalje. Pa 12 godina, baš smo ono intenzivno plesali, pa možda sam bila jedno 6. razred. Oni su bili nabavljali vezenke, i onda je došo moji učitelj kod mene kući i kaže tati i mami: „Ajde, pustite je. Ona odlično pleše i svira” Kaže mama kao ne može, da mi



KUD „Zora” Piškorevci, ples u povorci Đakovačkih vezova



KUD „Šokadija” Budrovci

nemamo svoje nošnje, da mi nismo Šokci (doseljenici iz Hercegovine), da ona to neće kupovat. Učitelj joj odgovori da će oni nabaviti nošnju samo neka me puste. I tako je ona mene pustila. Inače me ne bi pustila, nema teorije. I ona je meni još kupila dvije rubine donje od jedne žene što je prodavala, bila je tamo blizu crkve, i mama je čula i kao nešto to nije bilo nešto skupo, i ona kaže: „Ajd, kupit ću ti još te dvije donje, al' drugo ti ništa neću kupovati.” I onda, eto, tako nosila sam od KUD-a, a kada sam se udala onda je to baš bila prilika da se opremim i on je išo (muž) i ja sam onda skupa s njim krenula u KUD i onda sam si, eto, moja želja je uvijek bila da si zlato kupim. To mi je bilo, prvo smo kupili šlinganu rubinu jer se nosila šlingana rubina, plavi čošak i pregač. Nismo odmah šlingano kupili, e, onda smo kupili šlingano, prvo zlato, pa smo onda našli jednu šlinganu, krasnu isto, i što smo još našli, svilu sam si sašila, pliš si kupila, zlataru si dala napraviti, rijetku šamiju, pregač i maramu zlatom. Svekrva je isto naručila pregač i maramu s bijelom svilom, i kupim si na kraju vezenku, i to mi je bila želja i tako da imam sve. I sad negdje prije smo štofanu suknju riješili pa imam i to. I dala sam si maramu šlingat za na glavu, tako da imam skoro sve.

Predsjednik društva je Tomislav Vuković.

Voditelj društva je Mirko Damjanović.

KUU „Naša grana” Budrovci

KUU „Naša grana” Budrovci osnovano je 2005. godine s ciljem očuvanja tradicijskih vrijednosti sela Budrovaca.

Od svog osnutka bili su gosti na gotovo svim značajnim smotrama izvornog folklora diljem Hrvatske: Đakovačkim vezovima, Vinkovačkim jesenima, na smotri Na Neretvu misečina pala i drugima. Također bilježe gostovanja u Vojvodini te Bosni i Hercegovini.

Djeluju kroz mušku i žensku pjevačku skupinu te folklornu sekciju. U svoje redove okupili su vrsne pjevače. Njihova pjesma je arhaična i prepoznatljiva, a polagani starinski ples sačuvali su do današnjih dana.

Imaju svoju tradicionalnu priredbu Na salašu kod Betlema.

Predsjednik društva je Zlatko Rebić.

Voditelj društva je Marko Slobodanac.

KUD „Vinčac” Vrbica

KUD „Vinčac” iz Vrbice osnovano je 22. listopada 2000. godine. Naziv *Vinčac* dobilo je po vjenčiču koje su nosile mladenke, a bio je napravljen od vrhova ružmarina, umotano u pozlatu. Tada je s radom započela odrasla folklorna skupina, dječja skupina, dramska sekcija, a do kraja godine s radom započinje i tamburaški sastav Žice iz Vrbice.

Folklorna skupina izvodila je izvorna šetana kola svoga sela koja do tada nisu bila niti viđena niti izvođena na području Đakovštine. Pjevale su se stare izvorne pjesme svoga kraja, a izvodila su se i ostala kola svoga kraja. Oblačili su se članovi KUD-a u nošnje svoga sela kako se po uputama starih baka spremalo u Vrbici. Obnovili su razne stare običaje i tradiciju svoga sela. Članovi KUD-a ponovno su oživjeli igrokaz Betlehem, koji se prije više od pedeset godina izvodio u selu, išavši na Badnjak od kuće do kuće. Ovaj igrokaz snimio je i HRT na Badnjak 2013. Folklorna skupina sudjelovala je na mnogim državnim i županijskim manifestacijama, na raznim gostovanjima te je izvodila cjelovečernji program u Trogiru i Vinišću te u Zagorju. Odrasla skupina i tamburaški sastav prestaje s radom 2006. godine.

I danas aktivno djeluje dječja folklorna skupina koja na svojim nastupima izvodi pjesme i plesove, kao i stare igre svoga sela. Sve je primjereno njihovoj dobi i uzrastu. Sekcija ima dvadesetak aktivnih članova koji sudjeluju na raznim smotrama folklora, dječjim manifestacijama, igrama, natjecanjima, gostovanjima, pokladnim manifestacijama...

Obnovili su običaj Tijelovske procesije gdje sprema sivnice kao nekada, a djeca i odrasli se oblače u nošnje kao nekada u Vrbici. Sudjeluju na misi zahvalnici, raznim crkvenim i društvenim primanjima, uređenju izloga za Đakovačke vezove s raznim tematikama. Obnovili su tradiciju kuhanja korizmenih jela.

Učili su članove spremanju, češljanju tradicijske vrbičke „načišlje” koju su nosile djevojke njihovog sela te tehnicu zlatoveza.

Snimili su CD sa šetanim kolima, sudjelovali su na raznim snimanjima HRT-a.

Iako KUD „Vinčac” radi četrnaestu godinu s tako malo članova i u tako malom selu, ima lijepih i zapaženih aktivnosti i rezultata.

Predsjednica društva je Zdenka Marijanović.

Voditelj društva je Zdenka Marijanović.



KUD „Slavonija” Đurđanci, nastup na Vinkovačkim jesenima



Gostovanje u Mađarskoj, Balaton, 2011.

KUD „Slavonija” Đurđanci

KUD „Slavonija” Đurđanci osnovano je u svibnju 2008. godine. KUD „Slavonija” Đurđanci neprofitna je organizacija koja okuplja 40-ak aktivnih članova i djeluje kroz dvije sekcije – folklornu i tamburašku.

Cilj je KUD-a obnavljanje, očuvanje i prezentiranje narodnih običaja, pjesama i plesova uže i šire okolice (Đurđanci, Đakovština, Slavonija). KUD je nastupao na mnogim pozornicama Republike Hrvatske, a realizirao je i nekoliko inozemnih nastupa (Bosna i Hercegovina, Slovenija, Mađarska).

Predsjednica društva je Jelena Marinović.

Voditelji društva su Josip Vinkešević (voditelj folklorne sekcije) i Adam Pavić (voditelj tamburaške sekcije).

Udruga „Žene veselog srca” Lapovci

U selu Lapovci već treću godinu djeluje udruga „Žene veselog srca” koja može poslužiti kao odličan primjer dobrog organiziranja žena u ruralnim područjima. Predsjednica udruge je Mira Grigić. Udruga organizira različita druženja, folklorne nastupe i humanitarna događanja.

KUD „Brđani” Trnava

KUD „Brđani” prestalo je s djelovanjem prošle godine.

Koliko je značilo našim kazivačicama, Janji Mikić i Elizabeti Molnar kazuju one same:

"Kod mene se spremalo i češljalo u mojoj kući. U jednoj sobi se sprema, u drugoj ja češljam i tako se spremi cijeli KUD. Svuda smo putovali i pjevali... Ima jedno tri godine kako smo napustile KUD, nisam više mogla.

Moja djeca danas kažu: „Eto, bilo nam je drago dok si išla u KUD, čuli smo da igraš i pjevaš.” Uvijek je bio vođa koji je vodio, al' je bio s nama, pitao nas je kako to, kako spremić se, koju pjesmu, koju



KUD "Vinčac" Vrbica

igru? Išli smo i u Lisinski u Zagrebu. Trebalo je to sve spremić! Ja sam samo najviše češljala. A još dvije su samo spremale.

Zadnji put smo išli na poklade. Muške sam oblačile u ženske, pa ponovno oblačić ženske. Nisam mogla s prstima par dana, treba to sve poradit, a treba i sve to pospremit, ne samo smuljat. Do zore je bilo, bilo je jako lipo. Jako smo sposobne bile i potrebne, što je je. Mladi nisu mogli bez nas ni pjevat. Uviek triba imat lipi glas. Žao mi je što ga više nema.



Udruga „Žene veselog srca” Lapovci, 2013.

Mirko Ćurić, prof.

Zapisi iz Đakovštine I

važan doprinos očuvanju vrijednih tradicija

Kustosica Muzeja Đakovštine, profesorica Branka Uzelac, godinama gradi zapaženo mjesto na đakovačkoj kulturnoj sceni, ponajprije kao kustosica etnološke zbirke Muzeja Đakovštine, ali i kao autorica više projekata, knjiga, kataloga, raznih članaka u stručnim i popularnim tiskovinama, među kojima se izdvaja dugogodišnja suradnja u Reviji Đakovačkih vezova. Njezin stručni prinos Đakovačkim vezovima iznimno je važan i sadržajan jer svojim znanjem u radu Folklornog odjela i uredništva Revije Đakovačkih vezova, pridonosi da ova manifestacija sačuva izvornost, koju su posebice isticali utemeljitelji Vezova na čelu s dr. Zvonimirom Benčevićem. Djelatnost Branke Uzelac nastavak je bogate etnografske i etnološke tradicije Đakova i Đakovštine, gdje se, između ostalog, ponosimo i prvom hrvatskom doktoricom etnologije dr. sc. Milenom Papratović, koja je doktorirala upravo na usmenoj književnoj baštini Đakovštine. Sjajno razdoblje đakovačke etnografije i etnologije vrijeme je biskupa Strossmayera. Jedna od glavnih značajki kulturnog kruga oko Strossmayera bila je sklonost prema narodnoj baštini, što je i te kako vidljivo kod autora kakvi su bili Josip Lovretić (Otok, 1855. – Čardak, 1948.), Milko Cepelić (Vuka 1853. – Đakovo 1920.), Matija Pavić (Đakovo 1859. – Đakovo 1929.), Ferdo Filipović (Velika Kapanica 1833. – Đakovo 1916.), Ilija Okrugić (Srijemski Karlovci, 1827. – Petrovaradin, 1897.) ili Nikola Tordinac (Đakovo 1858. – Đakovo 1888.). U Đakovo u Strossmayerovo doba dolaze umjetnici i književnici iz svih krajeva Hrvatske kao i sakupljači narodnog blaga, ali i iz nekih južnoslavenskih zemalja. Primjerice, u Đakovu Konstantin Miladinov završava svoj opsežan rad na sakupljanju jezičnog narodnog blaga koji je objavljen, na poticaj Strossmayerov i na Strossmayerov trošak, ćirilicnim pismom 1861., pod nazivom *Bugarske narodne pjesme*. U Đakovo redovito dolaze bosanski franjevci i svećenici kakvi su Ivan Jukić, Grgo Martić, Martin Nedić, Ivan Evanđelist Šarić i drugi. U tekstu *Martić i Strossmayer*¹ Milko Cepelić navodi kako je prvi put upoznao Martića 1878. kada je ovaj u pratnji „prvaka Sarajeva: Mustafe Fadil-Pašića i Mehmed bega Kapetanovića” dolazio u Đakovo, a Martić je znao dovesti i narodne guslare poput narodnog guslara i pjevača Perkana² koji je samom Strossmayeru pjevao epske pjesme, počevši s *Ženidbom Vida bajraktara*. Sam Strossmayer posjedovao je „brojne predmete narodnog obrta, pa tako i primjerke nošnji, te raznih narodnih tkanja i

¹ Cepelić, M. „Martić i Strossmayer”, u: Fra Grgo Martić: Spomen knjiga (prir. J. Milaković), (1906, Sarajevo)

² Isto



KUU „Naša grana” Budrovci

vezova”³. Posebno se pozitivan odnos prema tradiciji vidi u đakovačkoj katedrali (građena od 1866. do 1882.), pa tako na fresci *Poklonstvo kraljeva i pastira* (L. Seitz 1878.) uočavamo Hrvata u narodnoj nošnji, Slavonku u budrovačkoj nošnji (vezenki), zatim u nošnje odjevene Bugarina i pastira Srbina s ovčama. Na fresci *Vojujuća crkva Isukrstova* (1880.) na kojoj je prikazan i Strossmayer sa svojom zadužbinom – katedralom – u rukama, a osim svetaca „...prikazane su dvije zanimljive skupine likova: kršćanska Bošnjakinja sa svoje dvoje djece na lijevoj strani, a na desno Bošnjak Muhamedanac sa svojim Bosančetom...”⁴ Pod na katedrali napravljen je tako da „oponaša djela narodnoga obrta...”⁵

Dakle, u Đakovu je doslovce jedan od kulturnih imperativa Tordinčeva vremena bio skrb za narodnu baštinu, a takav se interes nastavio do današnjih dana, kako kroz brojne zaljubljenike u narodnu baštinu, tako i kroz profesionalne stručnjake, ponajprije kroz Đakovačke vezove, koji su 2013. proglašeni najboljom kulturnom manifestacijom u Hrvatskoj. Dakle, i današnji Đakovčani, napose „Vezovci”, kako nazivamo sve one stotine ljudi koji na ovaj ili onaj način sudjeluju u organizaciji Đakovačkih vezova, nisu zaupustili niti zanemarili svoju tradiciju, već je izuzetno kvalitetno čuvaju i pronose diljem svijeta.

Stručnu podlogu u Vezovima daje Muzej Đakovštine, napose kustos etnološke zbirke. Prava je sreća na tako odgovornom mjestu imati osobu Brankine stručnosti i komunikativnosti. Bibliografija objavljenih Brankinih radova vrlo je bogata, ali i raznolika. Ona se ne bavi samo bogatom i kroz stalni postav Muzeja Đakovštine, lijepo prezentiranom etnološkom zbirkom: u svojim knjigama i tekstovima bavi se đakovačkim obrtništvom i pojedinim tradicijskim obrtima, tradicijskim češljanjem i oglavljima, otarcima i drugim tekstilnim predmetima, građanskim elementima u tradicijskom odijevanju, značajnim našim etnografima među kojima je istaknut Milko Cepelić, a među običajima svakako je najviše pozornosti posvetila gorjanskim ljeljama. Organizirala je niz izložaba i praktičnih radonica gdje se ono staro pokušalo osuvremeniti i otrgnuti od zaborava. Rado piše stručne recenzije knjiga koje se bave etnografijom ili etnologijom u užem ili u širem smislu.

Njezina nova knjiga *Zapisi iz Đakovštine I, Tradicijska baština graničarskih sela u Đakovštini*, nastavak je dugogodišnjih istraživanja i svraćanje pozornosti na manje istaknute dijelove folklorne tradicije u Đakovštini. Napisana je živo i zanimljivo i važan je prinos očuvanju vrijednih tradicija. Brojka u naslovu knjige obećava nastavak, odnosno nastavke, koje s nestrpljenjem iščekujemo.

³ Dragan Damjanović: *Đakovačka katedrala*, Matica hrvatska, Zagreb 2009., str. 357.

⁴ Isto, str. 364

⁵ Isto, str. 294

Summary

The Region of Đakovo in time and space

The overview paper on Đakovo and its surrounding area contains some important information from the time when this area in Slavonia was given as a gift to the Bosnian bishop in 1239, to the modern times. The attention has been drawn to political, demographic, economic and religious circumstances through a period of nearly 800 years. This area was occupied by the Ottoman Empire in 1536 and was held by the Turks till 1691. Then, due to the wars in the Region of Đakovo, only 55 out of 220 villages remained, the people were killed, taken to slavery or they fled. After the liberation, the feudal estate was returned to the Diocese of Bosnia and Đakovo, except for the south part, which was included in the Military Frontier (Vojna granica) (Militärgrenze, 1701-1881). The feudal relations weren't abolished until 1848. Bishop Josip Juraj Strossmayer (1850-1905) established a large modern estate, built the magnificent cathedral, was a prominent Croatian politician, Maecenas, promoter of unity of the Churches and Southern Slavs.

The wars and political events in Bosnia and the Habsburg Monarchy caused migrations of the catholic Croats from Bosnia to Slavonia, which was encouraged especially by the bishops of the Diocese Bosnia and Đakovo. That is the indigenous population of the Region of Đakovo, who call themselves Šokci¹. They use the shtokavian, ikavian-ekavian dialect. They have inherited luxurious national costumes, songs, dances and customs, which serve as a base for the cultural festival „Đakovački vezovi”.

Life and customs of the villages of the border area (graničarska sela)² in the Region of Đakovo

The narrow strip of villages along the former Military Frontier (Vojna Krajina, Granica) is known as the villages of the border area (graničarska sela). These are the villages from Trnava in the west, over Lapovci, Novi Perkovci, Strizivojna, Piškorevci, Dragotin, Budrovci, Đurđanci and Vrbica, to Mrzović in the east. The people also call them „prikrajci”.

In the history of this part of the Region of Đakovo, social life was characterized by the big family cooperatives based on the common economy and certain unwritten rules that were mutually respected.

¹ group Ethnographic of South Slavs, who today populate eastern Croatia, northern Serbia (the Vojvodina province), and south-eastern Hungary

² Villages that were located near the Military Frontier (Military Frontier was the borderline between the Habsburg Monarchy and the Ottoman Empire)



Milko Cepelić,
svećenik i etnograf



Nikola Tordinac,
svećenik i književnik

Svečanost otvorenja
Đakovačkih vezova 2012.
ispred katedrale



Freska *Poklonstvo kraljeva i pastira* (L. Seitz 1878.) u katedrali

They treasured the land, the forest and the horses very much, as well as numerous folk customs related to different labour done in the country. Those are: ploughing, sowing, hay mowing, collecting of hay, harvesting, corn husking, twitching of feathers, doing wage labour, gathering up to do different tasks: helping each other, pig slaughtering, making of brandy...

Life cycle customs were prescribed and practiced: birth, growing up, getting married, death, and annual customs related to church holidays were regularly practiced: Christmas Eve, Christmas, New Year's Eve, Carnival, period of Lent and Easter. Whitsun, Assumption, All Saints' Day and all local church holidays-kirbaji or kirvaji-parish fairs, were the holidays with the most customs in the social culture of the rural areas.

Zusammenfassung

Die Region Đakovo im Raum und Zeit

Die Übersichtsarbeit über Đakovo und seine Umgebung enthält wichtige Angaben- von der Zeit als dieses Gebiet im Jahre 1239 dem bosnischen Bischof geschenkt wurde, bis zur Moderne. Die Aufmerksamkeit wurde auf die politischen, demographischen, wirtschaftlichen und religiösen Umständen im Laufe von fast 800 Jahren gelenkt. Im Jahre 1536 wurde dieses Gebiet von dem osmanischen Reich erobert und von den Türken bis zum Jahr 1691 beherrscht. Danach blieb in der Region Đakovo der Kriege zufolge von rund 220 Dörfern nur 55 übrig, und ihrer Bewohner wurden entweder ermordet, in die Sklaverei genommen oder sind entflohen. Nach der Befreiung wurde das Lehnsgut dem Bistum Bosnien und Đakovo zurückgegeben, ausgenommen des südlichen Teils, der der Vojna granica (Militärgrenze, 1701- 1881) angeschlossen wurde. Die Feudalordnung wurde erst im Jahre 1848 abgeschafft. Der Bischof Josip Juraj Strossmayer (1850-1905) gründete damals ein moderner Großgrundbesitz, baute den prächtigen Dom auf, war ein prominenter kroatischer Politiker, Mäzen und Förderer der Einigkeit der Kirchen und der südlichen Slawen.

Die Kriege und politische Ereignisse in Bosnien und Habsburger Monarchie waren die Ursache der großen Migrationen der katholischen Kroaten aus Bosnien nach Slawonien, was besonders von Bischöfen des Bistums Bosnien und Đakovo gefördert wurde. Das sind die ursprünglichen Bewohner der Region Đakovo, die sich Šokci³ nennen. Sie sprechen den Stokavischen, Ikavisch-ijekavischen Dialekt. Sie haben seit den alten Zeiten der prächtigen Volkstracht, Lieder, Tanzen und Gebräuche geerbt, worauf die große kulturelle Veranstaltung „Đakovački Vezovi“ berührt.

Leben und Gebräuche der Dörfer im Grenzgebiet (graničarska sela)⁴ in der Region Đakovo

Unter Dörfer im Grenzgebiet (graničarska sela) versteht man den schmalen Landstrich der Dörfer, die sich nahe der ehemaligen Militärgrenze befanden. Das sind Dörfer von Trnava im Westen, über Lapovci, Novi Perkovci, Strizivojna, Piškorevci, Dragotin, Budrovci, Đurdanci und Vrbica, bis zum Mrzović im Osten. Sie sind von dem Volk auch „prikrajci“ genannt.

In der Vergangenheit wurde das Sozialleben der Region Đakovo von großen Familengenossenschaften geprägt, in denen man aufgrund gemeinsamer Wirtschaft und gewisser stillschweigender Regeln, die doch gegenseitig respektiert wurden, lebte.

Das Land, der Wald, die Pferde, und damit auch zahlreiche und vielfältige Volksbräuche, die mit verschiedener ländlicher Arbeit verbunden waren, waren von großer Bedeutung. Das sind: Pflügen, Aussaat, Mähen, Sammeln von Heu, Ernte, Schälen von Maiskolben, rupfen von Federn, Lohnarbeit, Ansammeln um verschiedene Tätigkeiten zusammen zu erledigen: helfen sich gegenseitig, Hauschlachtung von Schweinen, Schnapsbrennen.

Die Lebensgebräuche wurden vorgeschrieben und ausgeübt: die Geburt, das Erwachsensein, die Hochzeit, der Tod, sowie die jährlichen Gebräuche in Bezug auf die kirchlichen Feste: Heilige Nacht, Weinachten, Silvesterabend, Fastnacht, Fastenzeit und Ostern. In der Volkskultur der ländlichen Gebiete sind die folgenden Feste mit großer Zahl der Gebräuche und Sitte verbunden: das Pfingsten, Mariä Himmelfahrt, Allerheiligen, sowie lokale kirchliche Feste-kirbaji oder kirvaji-Kirchweih.

³ Šokci (Shokatzen) sind eine Bevölkerungsgruppe, die heute in Slawonien, Südungarn und der Vojvodina leben

⁴ Dörfer, die in der Nähe der Militärgrenze legten (Militärgrenze war das Grenzgebiet des Habsburger Monarchie und des Osmanischen Reichs)



Pozornica u Velikom parku u vrijeme održavanja Đakovačkih vezova

SADRŽAJ:

Tomo Šalić – Đakovština u prostoru i vremenu	5
- Đakovo i Đakovština u srednjem vijeku	
- Osmanlijska okupacija	
- Đakovština poslije oslobođenja od Osmanlija	
- Život i običaji Šokaca u Đakovštini	
- Stanovništvo Općine Đakovo prema službenim popisima	
- Sela u južnom dijelu Đakovštine	
Branka Uzelac – Život i običaji graničarskih sela Đakovštine	35
- Žensko i muško tradicijsko odijevanje u graničarskim selima	
- Žensko tradicijsko češljanje	
- Svadbeni običaji	
- Pučka pobožnost i običaji uz crkvene blagdane	
- Ljelje	
- Križarice	
- Običaji uz rad	
- Kazivači	
Izvori i literatura	68
Tomislav Vuković - Kulturno umjetnička društva – čuvari tradicijske kulture	74
Marija Burek - Kulturno umjetnička društva – pregled	76
- KUD „Zora” Piškorevci	
- KUD „Šokadija Budrovci”	
- KUU „Naša grana” Budrovci	
- KUD „Vinčac” Vrbica	
- KUD „Slavonija” Đurđanci	
- Udruga „Žene veselog srca” Lapovci	
- KUD „Brđani” Trnava	
Mirko Ćurić - Zapisi iz Đakovštine I – važan prinos očuvanju vrijednih tradicija	86
Summary/Zusammenfassung	89
Sadržaj	95